

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Vendula Galačová

Adaptace dětí do mateřské školy ve spolupráci s rodiči

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Adaptace dětí do mateřské školy ve spolupráci s rodiči“ vypracovala samostatně za použití zdrojů uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne:

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a rady při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Mateřské škole Jablůnka, za možnost realizace výzkumu a v neposlední řadě patří poděkování rodičům, kteří se zapojili do dotazníkového šetření.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 VÝVOJOVÁ CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	8
1.1 Biologický vývoj.....	8
1.2 Psychický vývoj.....	9
1.3 Sociální vývoj.....	10
1.4 Hra.....	11
2 ADAPTACE DÍTĚTE NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY.....	12
2.1 Projevy dětí při nástupu do mateřské školy.....	13
2.2 Příprava dítěte na mateřskou školu.....	15
2.3 Zralost a připravenost pro mateřskou školu.....	16
2.4 Adaptace na MŠ z hlediska učitelů.....	17
2.5 Adaptace na mateřskou školu z hlediska rodičů.....	17
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ADAPTACI DÍTĚTE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY.....	18
3.1 Rodinné zázemí.....	18
3.2 Prostředí mateřské školy a klima ve třídě.....	19
3.3 Osobnost učitele.....	20
3.4 Osobnost a povahové rysy dětí.....	21
4 MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO INSTITUCE.....	24
4.1 Předškolní vzdělávání.....	24
4.2 Úkoly předškolního vzdělávání.....	25
4.3 Rámcové cíle dle RVP PV.....	25
5 SPOLUPRÁCE RODIČŮ S MATEŘSKOU ŠKOLOU.....	26
5.1 Spolupráce v RVP PV.....	27
5.2 Formy spolupráce rodiny s mateřskou školou.....	27
5.3 Společné akce.....	28
5.4 Komunikace s rodiči.....	28
5.4.1 Verbální komunikace.....	29
5.4.2 Neverbální komunikace.....	29
II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	30
6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
6.1 Výzkumný problém.....	30
6.2 Cíl výzkumu.....	30

6.3	Dílčí cíle.....	31
6.4	Výzkumné otázky	31
6.5	Výzkumný vzorek.....	31
6.6	Místo realizovaného výzkumu	32
6.7	Použité metody empirického šetření	33
6.7.1	Osobní případová studie	33
6.7.2	Pozorování.....	33
6.7.3	Narativní rozhovor.....	34
6.7.4	Dotazníkové šetření	34
7	REALIZACE VÝZKUMU	35
7.1	Případová studie č. 1	35
7.2	Případová studie č. 2	38
7.3	Dotazníkové šetření	41
8	VYHODNOCENÍ DAT	47
8.1	Případové studie.....	47
8.2	Dotazníky rodičů.....	47
9	ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	49
11.1	Výsledky	49
11.2	Odpovědi na výzkumné otázky.....	49
11.3	Shrnutí výzkumného šetření	52
	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJE	54
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	57
	LEGISLATIVA	57
	SEZNAM ZKRATEK	58
	SEZNAM PŘÍLOH	59

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je *Adaptace dětí do mateřské školy ve spolupráci s rodiči*. Téma jsem si zvolila, protože třetím rokem pracuji jako učitelka v mateřské škole ve třídě dětí zpravidla 3-4 letých s výjimkou dvouletých. Většina těchto dětí nastupuje do mateřské školy poprvé, tudíž prožívají zcela novou životní etapu. Díky své práci mám možnost s dětmi procházet procesem adaptace a sdílet s nimi jejich úspěchy i potíže.

Nástup do mateřské školy je zlomový okamžik nejen pro dítě, ale i pro jeho rodiče. Proto vnímám tuto situaci jako velmi důležitou. Vstupu do mateřské školy se příliš mnoho publikací nevěnuje, na rozdíl od vstupu do základní školy. Přitom je mateřská škola prvním institucionálním zařízením, do kterého dítě vstupuje a které jej velmi ovlivňuje. Dítě se dostává do nového prostředí, skupiny vrstevníků, a přejímá nové sociální role. Bude se učit přizpůsobit prostředí, novým pravidlům a také dennímu režimu v mateřské škole. V této bakalářské práci se zaměříme na faktory ovlivňující proces adaptace a zdůrazníme si důležitost spolupráce rodiny s mateřskou školou, a díky ní ulehčení procesu adaptace do mateřské školy nově přijatým dětem.

Cílem bakalářské práce je poukázat na faktory ovlivňující proces adaptace do mateřské školy, na závažnost jejího procesu a vyzdvížení důležitosti spolupráce rodiny s mateřskou školou, a to dvou pro dítě nejdůležitějších subjektů.

Bakalářská práce je členěna do dvou hlavních částí. Teoretická část obsahuje šest kapitol. Hlavním cílem teoretické části je popsat adaptaci dětí do mateřské školy, faktory, které proces ovlivňují a důležitost spolupráce rodičů s mateřskou školou. Nejprve se zabýváme vývojem předškolního dítěte, dále adaptací, jejím průběhem a projevy, které u dítěte v rámci ní mohou nastat, a také přípravou dítěte na setkání s mateřskou školou. Ve třetí kapitole se zabýváme faktory ovlivňující proces adaptace. Rodinné zázemí a výchova, ve které dítě vyrůstá, by měla být pro dítě dostatečně podnětná a obohacující. Připravovat dítě na mateřskou školu komunikací, vídáním se s vrstevníky či vedením dítěte k samostatnosti mnohdy ulehčí přechod do mateřské školy. To, jak se dítě zadaptuje, závisí také na přístupu učitelky, prostředí mateřské školy i osobnosti dítěte. Současné mateřské školy se snaží vytvářet přátelskou atmosféru a příjemné prostředí, do kterého se budou děti rády vracet, kde se budou cítit dobře, bezpečně a s jistotou. Snadný průběh adaptace dětí do mateřské školy může fungovat při dobré spolupráci rodiny s mateřskou školou. Nesmíme opomenout, že oba tyto subjekty se snaží o totéž, o blaho dítěte.

Hlavním cílem empirické části je zjistit, které faktory a jakým způsobem nejvíce ovlivňují proces adaptace do mateřské školy a zda je spolupráce s rodinou důležitým faktorem pro adaptaci dítěte.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJOVÁ CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní období je označováno jako období od tří do zpravidla šesti až sedmi let věku dítěte. Toto období je ukončeno výrazným emancipačním krokem, tj. nástupem do školy. (Matějček, 2005, s. 274)

Vágnerová (2012, s. 177) uvádí, že: „*Předškolní věk je charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě a diferenciací vztahu ke světu. V jeho poznání dítěti pomáhá představivost, pro předškolní věk je typické fantazijní zpracování informací a intuitivní uvažování, které ještě není regulováno logikou. Předškolní věk je také označován jako období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak svoje kvality. Toto období je třeba chápat jako fázi přípravy na život ve společnosti*“.

1.1 Biologický vývoj

V této oblasti dochází ke zdokonalování pohybové koordinace dítěte. Jedná se o motorický vývoj, který rozdělujeme na jemnou a hrubou motoriku. V předškolním období se rozvíjí obzvláště hrubá motorika. Děti si navykají novým pohybovým dovednostem, jsou obratnější, rychlejší a šikovnější. (Novotná a kol., 2012, s. 48)

Langmaier a Krejčířová (1998, s. 85) uvádějí, že: „*V celku bychom motorický vývoj mohli označit jako stále zdokonalování, zlepšenou pohybovou koordinaci, větší hbitost a eleganci pohybů*“.

Hrubá motorika: dítě dobře běhá, skáče, leze, seskočí z nízké lavičky, umí stát na jedné noze, hází míčem. Zručnost narůstá i v sebe-obslužných činnostech (při stolování, hygienických návycích, částečně při oblékání a obouvání).

Jemná motorika: zlepšení je patrné i v kresbě, dítě je již schopno rozumově chápat svět. Má snahu vyjádřit kresbou vlastní představu. Napodobuje čáry, geometrické tvary, zlepšení je očividné i v kresbě postavy – od hlavonožce až po správné zobrazení postavy. Pracuje s nůžkami, vystřihuje, kreslí, zapíná knoflíky, šněruje a uvazuje si šňůrky. (Klindová, Rybářová, 1974, s. 56)

1.2 Psychický vývoj

Okolo čtvrtého roku se vývoj inteligence dítěte dostává na úroveň názorového (intuitivního) myšlení. V předchozím předpojmovém stádiu dítě užívalo slov nebo jiných symbolů jako předpojmů. Nyní uvažuje v celostních pojmech vznikajících na základě vystižení podstatných podrobností. Umí sice vyvozovat závěry, avšak jeho úsudky jsou obvykle zcela závislé na vizuálním tvaru. Pokrok v myšlení dítěte je nesporný, zároveň však i zřejmě omezený. Myšlení tedy nepostupuje podle logických operací, je prelogické a předoperační. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 90)

Vývoj poznávacích procesů

U předškolních dětí se vyvíjí velmi intenzivně. Jeho pozornost upoutají především nápadné předměty. Dítě již začíná rozlišovat doplňkové barvy. Sluchově je schopno rozpoznat zvuky různých zdrojů. Zdokonaluje se i čichové a chuťové vnímání (sladké, kyselé, hořké, slané). Důležitým smyslem je neustále hmat. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 69)

Vývoj myšlení

Dítě má stále egocentrické myšlení. Rozvíjí se také pojmové myšlení, dítě začíná využívat prvky analýzy, syntézy a srovnávání (zpočátku např. podle tvaru, barvy apod.). (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 70) Důležitý je pro předškolní děti způsob klasifikace a třídění. Nesprávnost a nepřesnost klasifikace se projeví v nepochopení úkolu. (Vágnerová, 2012, s. 181) Dítě přenáší vlastnosti člověka na předměty a zvířata a využívá tak antropomorfní myšlení. Dále využívá magické myšlení, tzn. rozhodují přání dítěte, co se má uskutečnit a co se bude dít. (Šmelová a Prášilová, 2018, s. 33) Čačka tvrdí, že děti nejsou schopny zaměřit svoji pozornost na více než jeden aspekt situace současně. Stálá proměnlivost časových vztahů (včera, dnes, zítra) dělá dětem potíže po celou dobu předškolního věku. (Čačka, 1994, s. 43) V předškolním věku děti ještě spouště věcem nerozumí, proto si realitu vysvětlují tak, jak umějí, aby pro ně byla srozumitelná, tím vytvářejí tzv. konfabulace. (Vágnerová, 2012, s. 181)

Vývoj verbálních schopností

Verbální dovednosti děti rozvíjejí obzvláště v komunikaci s dospělými, ale mohou je ovlivnit i média či komunikace s vrstevníky. Předškolní dítě rozumí a využívá jazyk na úrovni, která odpovídá stupni rozvoje poznávacích procesů, kterých dítě dosáhlo. Děti se často ptají, z formulace jejich otázek lze vidět, jakým způsobem aktuálně přemýšlejí. Z důvodu

nepochopení souvislosti a vztahů se v tomto věku nejčastěji objevují otázky typu proč a jak. (Vágnerová, 2012, s. 214-215)

Vývoj fantazie

V tomto věku má fantazie harmonizující význam, je důležitá pro citovou i rozumovou rovnováhu. Děti mají snahu někdy přizpůsobovat skutečnost svým přáním a představám. (Vágnerová, 2012, s. 181) Fantazie obohacuje vývoj vnímání. Rozvíjející se fantazijní představy se uplatňují i ve výtvarném projevu, zvyšuje se záliba v pohádkách. Představitivost děti využívají při námětových hrách. Dítě si pomocí fantazijních představ objasňuje realitu, čímž dochází ke vzniku neopakovatelných originálních reakcí. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 69)

Vývoj paměti

Na začátku si děti do paměti vštěpují podněty, které vzbuzují jejich zájem, obdiv, nadšení, ale i negativní citové zážitky. První trvalejší vzpomínky pramení z předškolního období. V druhé polovině předškolního věku se projevují první náznaky úmyslného zapamatování. Dítě už je schopno zapamatovat si podněty, které se ho citově nedotýkají. (Klindová, Rybářová, 1974, s. 59) Převládá paměť mechanická - opírá se o vnější náhodné znaky, ale rozvíjí se už i paměť slovně logická - postihuje vnitřní vztahy. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 69) Snadno si děti osvojují říkanky, pomáhá jim k tomu rytmus a rým. (Čačka, 1994, s. 43)

Vývoj pozornosti

Na začátku je ještě nestálá a přelétavá, postupně se dítě lépe a déle soustředí, začínají se vytvářet počátky úmyslné pozornosti. Stálost a úmyslnost není závislá pouze na věku, ale také na temperamentních vlastnostech a druhu činnosti. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 69)

1.3 Sociální vývoj

Socializace předškolního dítěte probíhá i mimo rodinu např. v sociálních skupinách, mezi vrstevníky. I když rodinné prostředí je stále to nejdůležitější, většina dětí je již schopna se sama zařadit do dalších sociálních skupin a navázat nové vztahy. (Vágnerová, 2017 s. 223-224) Hlavní činností, v níž probíhá proces socializace, je hra. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 72)

„V průběhu socializace si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí, i nátlakem. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole. Socializace ve škole má přitom specifickou podobu. Žáci se musí přizpůsobovat podmínkám institucionalizovanému kurikulu i požadavkům učitelů, což některým žákům přináší problémy a klade nároky na profesionalitu i lidské vlastnosti učitelů.“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2009, s. 267)

Dítě si vědomí „já“ utváří na základě toho, jak se k němu chováme, co mu říkáme a co o něm před ním říkáme. Největší vliv pro sociální učení má nápodoba a ztotožnění se s určitým způsobem chování. (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 54)

1.4 Hra

„Hra je činnost (fyzická nebo psychická), která je vykonávána jenom proto, že je libá a že přináší dítěti (i dospělému, pokud si ještě dovede hrát) uspokojení sama o sobě, bez vnějšího uloženého cíle, ať je to činnost sama o sobě příjemná, nebo i výrazně nepříjemná.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 100)

Nejpřirozenější činností pro děti předškolního věku je hra. Prostřednictvím hry získává dítě zkušenosti se světem lidí, zároveň však poznává sebe samo. Při hře dítě rozvíjí celou svoji osobnost (vnímání, intelekt, pohybové dovednosti, sociální dovednosti, potřeby, emoce, fantazii, tvořivost, zkušenosti apod.). Při hře dochází k seberealizaci, smysluplnosti a hlavně k radosti. (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 59) Hra je důležitým socializačním a motivačním činitelem, je základní psychickou potřebou. (Šimíčková-Čížková a kol., 2008, s. 72)

Čačka nazývá předškolní období „zlatým věkem dětské hry“. Děti na začátku předškolního období využívají hru paralelní, tzn. jedno dítě si hraje vedle druhého, nikoliv společně. Postupně děti dospívají až ke hře kooperativní, skupinové, společné, při níž je důležitá organizace jednotlivých rolí, jedná se o hry složitější a mnohem dokonalejší. (Čačka, 1994, s. 46-47) Hra umožňuje dítěti se aktivně vyrovnávat s podněty z okolí, pochopit a přijmout je. Na tomto základě je dítě schopno se znovu pustit do hry. (Koťátková, 2014, s. 193)

2 ADAPTACE DÍTĚTE NA PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Kolář (2012, s. 11) uvádí, že: „*Adaptace je proces, při němž se organismus přizpůsobuje podmínkám daného prostředí a získává (vytváří si) nové vlastnosti zvyšující jeho životaschopnost v daném prostředí*“.

„*Vstup vašeho dítěte do mateřské školy a čas, který tam stráví společně s jinými dětmi, je úsek života, jenž má zvláštní význam pro jeho rozvoj. Mateřská škola má vlastní výchovné poslání. Nelze na ni pohlížet jako na předstupeň nebo přestupní stanici před školní docházkou.*“ (Niesel, Griebel, 2005, s. 97)

Dosud dítě vědělo, že je pro něj matka nablízku a neustále ji má k dispozici. Při vstupu do mateřské školy nastává zlom. Matka i otec jsou určitou část dne, kterou dítě tráví v mateřské škole vzdáleni, tudíž nejsou dítěti k dispozici, tak jak bylo zvyklé. Dítě si vytváří vztah k nové dospělé osobě (pedagogovi), která je v mateřské škole současně i pro ostatní děti. Dále si vytváří vztah k ostatním vrstevníkům, se kterými mateřskou školu navštěvuje. Učí se novým pravidlům i přizpůsobení se novému dennímu režimu. Adaptace na nové prostředí může trvat i několik měsíců. (Niesel, Griebel, 2005, s. 98)

Zkušenosti, které dítě při svém prvním střetnutí s mateřskou školou získává, významně ovlivňují, jaký bude mít postoj k mateřské škole i ke společenství druhých lidí pro pozdější dobu, proto je důležité tento krok nepodceňovat. V zájmu dobra dítěte by měla příprava na přechod do mateřské školy probíhat intenzivně a delší dobu. (Jeřábková, 1993)

Přechod z rodiny do mateřské školy nemusí být vždy spojen s obtížemi, ale je třeba si uvědomit, že se jedná o jakousi krizovou situaci v dětském socializačním procesu. Bez velkých potíží ho bude zvládat dítě, které bylo na situaci přechodu připravováno a pozitivně naladěno. Oporou dítěti může být, pokud se při příchodu do mateřské školy setká s dětmi, které již zná. (Jeřábková, 1993)

Klimeš (2017) vnímá jako důležitou část procesu adaptace dítěte na mateřskou školu (dále MŠ) tzv. separační reakci, aneb reakci na osiření, která nastává při odloučení od matky (je známá též pod pojmem hospitalismus). Ve své publikaci Klimeš (2017) popisuje jednotlivé fáze této reakce, kdy je dítě od matky odebráno víceméně násilím. Prvotní reakcí je pláč, stres a úzkost. Přičemž pokud je dítě vyčerpané, upadá do apatie, rezignace či deprese. V tento moment dítě nereaguje na své vrstevníky, ani na dospělé osoby. Postupem času se toto stadium

mění a dítě začíná akceptovat dospělé, kteří mu v daný okamžik nahrazují rodiče a vytvářet si k nim vztah. Jestliže se v tento moment matka vrátí, dítě ji sice pozná, ale ignoruje ji. Následně ignorace vůči matce přechází k agresi či hněvu. Nakonec se dítě dostane do poslední fáze, kdy jej opouští agrese a hněv a dochází k opětovnému přilnutí k matce a obnovení strachu z opuštění. Zde je vidět, jak je separační reakce náročná nejen pro dítě, ale i jeho okolí. Z tohoto důvodu Klimeš doporučuje této reakci předcházet, protože následky této reakce mohou být doživotní.

2.1 Projevy dětí při nástupu do mateřské školy

V této podkapitole si uvedeme projevy adaptačního procesu dětí při nástupu do mateřské školy. V jednotlivých reakcích se zaměříme na chování v mateřské škole i na chování v rodinném prostředí.

Niesel a Griebel (2005) podobně jako Klimeš (2017) nebo Kloudová (2013) poukazují na fakt, že reakce dítěte na vstup do mateřské školy je individuální.

To, jak bude dítě reakci na odpoutání od rodičů a celkově celé období zvládat, je u každého jedince individuální. Také záleží na jeho psychickém rozpoložení, výchově, způsobu chování, projevování dítěte a vztahu k lidem. „*Někdo se promění v „slzavé údolí“ a odmítá komunikovat s učitelkou a ostatními dětmi, jiné dítě se rychle „oklepe“ a přivykne na nové věci.*“ (Kloudová, 2013, s. 12)

Reakce dětí na první setkání s mateřskou školou bývají často velmi rozmanité. Některé děti reagují agresivně, křikem, pláčem, strachem a extrémně zdrženlivými reakcemi. U některých dětí se objevují psychosomatické problémy, jako jsou bolesti břicha nebo bolesti hlavy. Naopak některé děti reagují nepřirozenou veselostí, šaškovským chováním, či nepřetržitým mluvením. Po nějakém čase ale tyto reakce odeznívají. Prožívání dítěte je možné pozorovat i v jeho osobitých projevech. Na výkresech dítě může vyjádřit svůj strach, bolest, nebo také radost. Dětské výkresy slouží pouze jako součást informace, ne jako hlavní zdroj. (Jeřábková, 1993)

Obecně se dá říct, že děti, které jsou zvyklé na kontakt s příbuznými, účastní se různých akcí, dovolených či navštěvují mateřská centra, si na mateřskou školu zvykají lépe. (Kloudová, 2013, s. 13)

(Niesel, Griebel, 2005) ve své knize uvádějí tři fáze, jak dítě reaguje na adaptační proces do mateřské školy:

1. Orientování – první dny

Chování v mateřské škole – některé děti při loučení s matkou projevují pláč, příznaky strachu, nebo pevně přimknou rodiče k sobě. V prvních dnech většina nově přijatých dětí spíše postává na okraji skupiny a pozoruje, co se kolem nich děje. Nevyhledávají oční kontakt a při střetnutí očí většinou sklopí zrak. Tyto děti ještě nerespektují pravidla a nejsou připraveny na hru s ostatními.

Chování v rodinném prostředí - děti vypadají unaveně a vyčerpaně, bez problému jdou večer do postele, nebo naopak jsou rozdováděné, či nervózní. Děti se stáhnou do ústraní, odmítají komunikovat a někdy je rodiče vnímají jako neochotné.

2. Snaha o začlenění – první týdny

Chování v mateřské škole – vyskytuje se paralelní hra, děti si hrají vedle sebe, nikoliv spolu. Postupně se většinou chlapci zapojují rychleji než děvčata a hrají si společně s ostatními. Možná je to tím, že u děvčat je silnější zaměření na paní učitelky. Děti začínají navazovat kontakty s ostatními vrstevníky a vyhledávají s nimi rozhovory, vyprávějí, co dovedou. Učí se novým pravidlům a dennímu režimu. Děti se plynule začínají zapojovat do skupinových aktivit.

Chování v rodinném prostředí – děti začínají samy od sebe vyprávět, co zažívají. Stále přetrvává únava, která před nástupem do mateřské školy nebyla tak intenzivní. U dětí může panovat napětí. Rodiče často popisují děti v této fázi jako nevyrovnané.

3. Přivykání – první měsíce

Chování v mateřské škole – postupně děti zaujímaly ve skupině nějakou pozici. Nově přijaté děti nedělají v navazování kontaktů s ostatními žádné rozdíly. Kdežto starší děti vyhledávají spíše kontakt se staršími dětmi nežli s nově příchozími „malými“ dětmi.

2.2 Příprava dítěte na mateřskou školu

Přechodu dítěte z rodiny do mateřské školy se věnuje méně pozornosti, než by mělo, i když se jedná o významné zásahy do života jedince. Často na tuto velkou změnu nebývá dítě připravováno vůbec nebo jen málo intenzivně. (Jeřábková, 1993)

Je důležité, aby rodiče své dítě na mateřskou školu předem postupně připravovali, aby mělo alespoň představu, o co jde a co všechno ho tam čeká. (Kloudová, 2013)

Jeřábková (1993) ve své publikaci zdůrazňuje, že je pro dítě důležité postupně získávat pozitivní zkušenosti z odloučení od své rodiny, a zároveň odkazuje na následující situace, připravující dítě na vstup do mateřské školy:

- odloučení od matky (či jiné blízké osoby) na krátkou dobu
- dítě by mělo navštěvovat jiné rodiny, z počátku s matkou, později i bez ní (v této rodině i občas pojíst, popř. přespat)
- zvát k dítěti domů jiné děti (tím podporujeme společnou hru s ostatními dětmi)
- dítě by mělo mít možnost poznávat rodinné soužití i v jiných rodinách (např. na dovolené)
- rodič by měl stupňovat požadavky, které jsou na dítě kladeny (např. obléknout si určitou část oblečení apod.)

Stejně jako (Kloudová, 2013), (Jeřábková, 1993), (Neisel, Griebel, 2005) i (Špaňhelová, 2004) tvrdí že, v období před nástupem do MŠ by se mělo dítě stýkat s jinými dětmi, mělo by si s nimi hrát, umět půjčovat hračky, vrátit vypůjčené a poznávat svět ostatních vrstevníků. Díky nim získává nové znalosti, poznatky a poznává nové hry.

Příprava na mateřskou školu se musí dělat postupně a dítě musí být aktivně zapojeno, není možné přípravu realizovat ze dne na den. (Jeřábková, 1993)

Jestliže dáme dětem prostor se vyjádřit, objevovat nové prostředí a budeme u nich podporovat samostatnost, ulehčíme jim přechod do mateřské školy. Díky tomu se děti nebudou bát komunikovat s jinými dospělými a dětmi, než na které jsou zvyklé. Budou schopny říci svůj názor, své potřeby a zároveň i respektovat potřeby ostatních. Pravděpodobně se budou snadněji přizpůsobovat novým podmínkám a situacím. (Špaňhelová, 2004)

Přechod dítěte do mateřské školy je pro jeho další osobní rozvoj velmi významný a důležitý, poněvadž se jedná o první přechod v jeho životním sledu. (Jeřábková, 1993)

2.3 Zralost a připravenost pro mateřskou školu

„S pojmem „zralost pro mateřskou školu“ byla dříve spojována představa, že tělesný a duševní vývoj dítěte podle biologického plánu dozrává.“ (Neisel, Griebel, 2005, s. 21)

Pro mateřskou školu neexistují žádné oficiální předepsané postupy či výběrové řízení, na jejichž základě je možné ověřit si potřebnou zralost dítěte přicházejícího do mateřské školy. (Jeřábková, 1993)

Dítě přichází do mateřské školy s určitým očekáváním, které je do značné míry ovlivněno postojem rodičů k mateřské škole. Příliš pozitivní očekávání dítěte je ovlivněno tím, že mu rodič idealizuje dění v mateřské škole a snaží se věci a situace zatraktivnit, např. překrásné hračky, samé dobroty k jídlu, pěkné hry apod. Jestliže tato mnohdy nerealistická očekávání mateřská škola nenaplní, dochází u dítěte ke zklamání. Oproti tomu negativní očekávání je doprovázeno strachem a nejistotou. (Jeřábková, 1993, s. 163)

V odborné literatuře vymezení pojmu zralost a připravenost pro mateřskou školu najdeme velmi zřídka a často hodně rozdílně. Jeřábková (1993) uvádí, že mezi základní požadavky kladené na dítě při vstupu do mateřské školy, patří tyto:

- dítě by mělo být schopno samostatnosti v oblasti základní hygieny a regulovat své potřeby
- dítě musí být schopno zůstat nějakou dobu bez rodičů
- dítě se musí umět samo svléknout a obléknout

Zatím neexistují obecná kritéria zralosti dítěte pro vstup do mateřské školy a v těch stávajících chybí citová stránka jeho rozvoje. (Jeřábková, 1993, s. 167)

Důležitým mezníkem pro nástup do mateřské školy je překonání období vzdoru, jehož průběh se řadí do období dvou let. Tříleté dítě by mělo umět vyjadřovat svá přání a potřeby, mělo by umět mluvit ve větách, chápat a rozumět běžným pokynům a instrukcím, se kterými se denně setkává. Mělo by mít zájem o poznávání nových věcí, zajímat se o kolektiv vrstevníků, po stránce rozumové a pohybové by mělo být vyzrálejší. Dítě v době nástupu do mateřské školy by mělo být schopno se samo obléct, mělo by umět dodržovat hygienické návyky mytí rukou, používání ručníku, mělo by být schopno pít z hrnečku a mělo by mít pod kontrolou a plně ovládat vlastní sekreci. (Matějček 2005)

2.4 Adaptace na MŠ z hlediska učitelů

Jedním z nejdůležitějších úkolů, který by měl pedagog vnímat pro podporu integrace dítěte do skupiny, jsou vztahy mezi vrstevníky. Pobytu mezi vrstevníky se děti v rámci adaptace do mateřských škol teprve učí, neboť jsou zvyklé na plnou pozornost dospělého, o kterou se nyní musí dělit s ostatními dětmi. (Neisel, Griebel, 2005, s. 32)

Jeřábková (1993, s. 160) uvádí, že pro mnohé učitelky je průběh adaptace dětí do mateřské školy velmi náročný. Některé neskrývají osobní nejistotu z nových dětí i jejich rodičů, strach před přetížením či nejrůznější obavy.

2.5 Adaptace na mateřskou školu z hlediska rodičů

Děti sice stojí ve středu dění, ale i pro rodiče je vstup jejich dítěte do mateřské školy (dále MŠ) něčím zvláštním a náročným. Rodiče se musí připravit na to, že jsou část dne bez svého dítěte a v podstatě neví, co dělá nebo jak se cítí. Ve skutečnosti i rodiče potřebují určitý čas, aby pochopili mnoho nových informací a dokázali je zpracovat. Učí se důvěřovat nejen pedagogům, kteří se v době jejich nepřítomnosti starají o jejich děti, ale také dětem, které se stávají samostatnějšími. (Neisel, Griebel, 2005, s. 99)

Jeřábková (1993, s. 160) tvrdí, že rodiče mohou dětem přechod do mateřské školy buď usnadnit, nebo naopak ztížit. Záleží na tom, jaký mají rodiče k mateřské škole postoj. Občas rodiče vidí v učitelce svou konkurentku. Bývá pro ně náročné i to, že neví, co celý den dítě dělá, co prožívá, jak se rozvíjí, jelikož v mateřské škole s ním nejsou. Je potřeba, aby rodiče dítěti i učitelce důvěřovali. Problém může nastat obzvláště v rodinách, kde je pouze jedno dítě, a vztah matky a dítěte je tak velmi intenzivní. Pokud se rodiče těžko od dítěte odpoutávají, dítě to bezpochyby pocítí a projeví se to v jeho potížích při nástupu do MŠ. Je důležité tomuto problému předcházet a začít postupně s procesem odloučení ještě před nástupem do MŠ. Ovšem i pro rodiče dětí, kteří nemají počáteční problémy s adaptací, bývá ulehčení tohoto průběhu mnohdy obtížné. Rodiče se pokouší své děti např. „podplatit“: „Když budeš hodná, koupím ti lízátko, jak pro tebe přijdu.“

Od rodičů se očekává, že budou rozvíjet důvěru k mateřské škole, budou schopni přijmout, že jejich dítě je součástí kolektivu, tudíž není jediné ve skupině, a nebudou jej tak prosazovat bez ohledu na ostatní děti. (Neisel, Griebel, 2005, s. 99)

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ADAPTACI DÍTĚTE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY

Faktorů ovlivňujících adaptaci dětí do mateřské školy je hned několik. Níže se však zaměříme jen na některé z nich.

Vstup do mateřské školy a s ním spojená adaptace na nové prostředí souvisí s mnoha faktory. Každé dítě se rodí s jiným temperamentem, vlastnostmi a předpoklady. Následně na dítě působí rodina, její výchovný styl, citové vztahy a velikost rodiny. Zde to ale nekončí. Dále děti ovlivňuje, zda se před nástupem do mateřské školy setkávají se svými vrstevníky, či nikoliv, a také zda spolu s dítětem bude do mateřské školy docházet nějaký jeho kamarád či kamarádka. (Kludová, 2013)

„Zvlášť přitěžujícími okolnostmi bývá pro dítě rozvod rodičů, smrt osoby, která mu byla velice blízká, narození sourozence, nástup matky do zaměstnání, přestěhování, dosavadní izolace rodiny od okolí nebo i to, že dítě je jedináčkem a přivyklo si být vždy středem pozornosti svého okolí.“ (Jeřábková, 1993, s. 158)

3.1 Rodinné zázemí

„Pokud berete vážně pocity dítěte a přistupujete k němu s pochopením a soucitem, pak se dítě odmění tím, že vás pustí do svého vnitřního světa. Vy se přitom můžete hodně naučit.“ (Weikert, 2007, s. 79)

Rodina je prvotním prostředím, se kterým se dítě setkává a ve kterém se učí žít, proto je důležitá pro primární socializaci. Dítě přejímá od rodičů různé morální hodnoty, normy a postoje a učí se poznávat, co je správné. (Svobodová, Vítečková, 2017)

Výchova obou rodičů by měla být totožná a měli by se snažit o vytvoření společného zájmu s jistými možnými kompromisy. Taková výchova vede k výběru určitého stylu výchovy, podle kterého dítě budou vychovávat. Cílem by mělo být vytvoření harmonického a fungujícího vztahu mezi rodiči a dětmi, díky kterému bude vytvořeno láskyplné prostředí, kam se bude dítě z mateřské školy každý den rádo vracet. Rodiče jsou pro dítě určitým vzorem. Dítě pozoruje způsoby jejich chování, prožívání, vyjadřování, projevoování, co vidí a slyší, následně mnohdy opakuje. Dítě je zrcadlem rodičů, z tohoto důvodu by rodiče měli být dítěti dobrým příkladem a vystupovat tak, jak by sami chtěli, aby se jejich dítě chovalo. Dalším důležitým příkladem je

dítěti ukázat, jak komunikovat a spolupracovat s ostatními, řešit problémové situace, sdělovat pocity, respektovat a přijímat názory druhých lidí a hledat spravedlivé řešení. (Weikert, 2007)

„Každé dítě přichází do mateřské školy silně ovlivněno domácím zázemím, takže způsob adaptace na mateřskou školu silně záleží na typu výchovy, jak se dítěti dostává. (Kloudová, 2013, s. 10)

Pravidla a hranice mají v rodině své nezastupitelné místo, aby byly smysluplné, musí rodiče dobře znát své dítě. Pro děti je důležité, aby byla stanovená pravidla a hranice srozumitelné, jasné a pružné, tj. přizpůsobené věku a osobnosti dítěte. Je velmi důležité, aby se děti naučily dodržovat alespoň základní pravidla. Pokud rodiče nejsou důslední a děti určená pravidla nedodržují, nemají pravidla žádný význam, a dítě se tak může ocitnout v nebezpečí. Respektování pravidel je bude provázet celým životem, počínaje mateřskou školou, kde děti musí respektovat daná pravidla, aby se předcházelo nebezpečí a úrazu, či posléze např. v práci. (Weikert, 2007)

Dítě se potřebuje cítit důležité a je potřeba, aby mu to rodiče dávali najevo. Věnovali se mu, pokud je to v jejich silách, trávili s ním čas, vnímali jeho potřeby a pocity. Co ho trápí, jak se cítí, s čím by potřebovalo pomoci, nebo naopak co ho dělá šťastným. Podstatné pro dítě je cítit pocit bezpečí a jistoty a vědět, že rodiče jsou tady pro něj. Nedoporučuje se srovnávat děti s ostatními, jelikož dochází ke snížení motivace dítěte k dané činnosti. (Kloudová, 2013)

3.2 Prostředí mateřské školy a klima ve třídě

Jeřábková (1993) uvádí, že každá mateřská škola má svůj jedinečný a osobitý charakter. Ten je udáván prostorovými možnostmi mateřské školy, materiálním vybavením, počtem dětí ve třídách i celkovou kapacitou, tím, jak se orientuje, kdo je jejím zřizovatelem nebo provozovatelem, strukturou místního obyvatelstva, místem, kde se mateřská škola nachází a v neposlední řadě také zaměstnanci dané mateřské školy.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) vymezuje podmínky předškolního vzdělávání. Tyto podmínky jsou legislativně vymezeny příslušnými právními normami (zákony, vyhláškami, právními předpisy). Jednou z podmínek jsou podmínky věcné (materiální), ty jsou plně vyhovující při splnění podmínek dle RVP PV: Mateřská škola má takové prostory, které jsou dostatečně velké a prostory jsou uspořádány tak, že vyhovují nejrozličnějším individuálním i skupinovým činnostem dětí. Nábytek, nářadí

i hygienické prostory jsou přizpůsobeny počtu dětí, jejich výšce a jsou bezpečné a esteticky přijatelné. Stejně tak hračky a náčiní odpovídají věku a počtu dětí a jsou průběžně obnovovány. Veškeré předměty a pomůcky jsou umístěny tak, aby na ně dítě dosáhlo a bylo schopno je uložit zpět, zároveň jsou stanovena pravidla pro jejich používání. Dětské práce jsou prezentovány na místech, které jsou přístupné jak dětem, tak i jejich rodičům. Dále dle RVP PV je součástí mateřské školy zahrada, či hřiště, popř. obdobné prostory v dostupné vzdálenosti. Venkovní i vnitřní prostředí mateřské školy je bezpečné a hygienické (teplota, čistota, vlhkost vzduchu, hluchnost, osvětlení, stín a světlo apod.). (RVP PV, 2018, s. 31)

„Školní klima je relativně stálý a dlouhodobý stav sociálního a pracovního fungování a vnímání pracoviště. Je výsledkem vztahů a kvality spolupráce všech zúčastněných.“ (Průcha, Koťátková, 2013, s. 69)

Pokud jsou spolu ve třídě učitelky, které si vzájemně rozumějí, napomáhá to pozitivnímu klimatu třídy. Podstatná je i spolupráce s ostatními pracovníky školy (pedagogickými i nepedagogickými). Jestliže mezi pracovníky panuje netolerance, pomluvy, konflikty a vzájemná nedůvěra, může to negativně ovlivnit chod mateřské školy a s tím spojené školní klima. Jelikož děti velmi intenzivně vnímají celkové klima ve třídě, pro základ dětského pozitivního životního pohledu je vytváření pozitivního klimatu ve třídě velmi důležité. Na kvalitu klimatu ve třídě má vliv i ekonomické zajištění. Hodně také záleží na počtu dětí ve třídách, velké počty dětí mohou klima třídy negativně ovlivnit (neklid a nejistota učitelek). (Koťátková, 2014, s. 117)

3.3 Osobnost učitele

Učitelka mateřské školy je odborníkem na předškolní výchovu a vzdělávání, poradcem a společníkem pro rodiny. (Opravilová, 2016) Spoluvytváří edukační prostředí, klima ve třídě, organizuje a řídí činnosti dětí, hodnotí vzdělávací proces a jeho výsledky. (Svobodová, 2017, s. 13)

Mertin a Gillernová uvádějí, že učitelka je pro děti v podstatě druhou matkou a přirozenou autoritou. (Mertin, Gillernová, 2010, s. 124)

„Práce s malými dětmi je náročný úkol, který vyžaduje energii, nadšení, kreativitu a otevřenost. Uvědomují si, že jejich rozhodnutí a akce mohou děti silně ovlivnit, a proto se nerozhodují unáhleně, bez přemýšlení. Tito učitelé chápou, že děti potřebují a zaslouží si

to nejlepší, a jsou ochotni jim to dát.“ (Essa, 2011, s. 23)

Pedagogická profese je pokládána za jednu z nejnáročnějších. Pro dobré educační výsledky je důležité, aby pedagog věřil ve své výchovné působení, měl aktivní a zaujatý přístup ke své práci, byl tvořivý a schopný hledat nová, osobitá řešení a měl by citlivě jednat s dětmi. Dále se od učitele očekává, že bude otevřený, tolerantní, citlivý, empatický, trpělivý, vyrovnaný a odpovědný. (Opravilová, 2016, s. 186) Lažová (2013) ve své publikaci apeluje na učitele, aby byli sví a autentičtí.

3.4 Osobnost a povahové rysy dětí

„Je dítě průbojné a sebevědomé, nebo spíš bázlivé? Seznamuje se s novým prostředím snadno, nebo má obtíž přizpůsobit se změnám? Je zapotřebí, aby si rodiče byli těchto okolností vědomi a pokud možno dítěti v adaptační fázi vyšli všemožně vstříc.“ (Kloudová, 2013, s. 11)

Každé dítě je svým způsobem jiné, originální a individuální. Od přírody jsou lidé různí, navzájem se přitahují a doplňují. Rodiče se často v chování svých dětí poznávají, anebo v nich poznávají někoho ze svých blízkých.

Společenské dítě

Takové dítě je otevřené, společenské, rádo zkouší nové věci a poznává nové lidi, vrstevníky i dospělé osoby. Dítě se chová vyrovnaně, přátelsky a klidně. Pokud nastane nějaká změna, nebo nečekaná situace, dítě je schopno se bez problému přizpůsobit. I když se dítěti něco nepovede, nebo se mu nedaří, reaguje na situaci klidně, bez podráždění. Dítě bývá u ostatních vrstevníků oblíbené a má spoustu kamarádů, kteří vyhledávají jeho kontakt. Je velmi zvědavé, komunikativní, zajímá se o dění kolem něj a rádo vypravuje své zážitky. Začátek v mateřské škole však může prožívat přirozeně s obavami. (Niesel, Griebel, 2005)

Citlivé dítě

Jde o dítě, které rádo pomáhá ostatním, aniž by očekávalo, že se mu dobrý skutek vrátí. Má vysokou míru empatie, neboli vcítění se do druhého a ihned přemýšlí, jak by mu mohlo pomoci. Takové dítě je ale příliš citlivé v situacích, nad kterými by se ostatní třeba ani nepozastavili. Rozpláče se například, když vidí psa, který honí slepici, nebo pokud si roztrhne kus oblečení, když staví dům z kostek a ten se mu nechtě zboří. V takovém případě je důležité vyzdvihnout všechny kladné vlastnosti, které u dítěte vidíme, nezapomenout jej pochválit

a dané vlastnosti u dítěte nadále podporovat a rozvíjet. Na druhou stranu je potřeba dítěti pomoci zacházet s vlastnostmi, které jej mohou negativně ovlivňovat a dělat z něj citlivějšího jedince. Bezpochyby to vyžaduje spoustu trpělivosti a času. Dítě by mělo samozřejmě vědět, že kdykoliv si bude chtít o něčem popovídat či poradit, nemusí se bát a může za rodiči kdykoliv přijít podělit se o své radosti, ale i starosti. Většinou když se dítě rodičům svěří, uleví se mu. (Špaňhelová, 2004, s. 22-23)

Egocentrické dítě

Špaňhelová (2004) tvrdí, že se jedná o dítě, které vůbec není zvyklé čekat, až někdo domluví, často skáče ostatním (vrstevníkům i dospělým) do řeči. Vždy se snaží dokázat, že pravda je samozřejmě na jeho straně, vždy a ve všem musí mít pravdu. Pere se s vrstevníky, chce být ve všem první, nejlepší a chce mít navrch nad ostatními. Děti v tomto období velmi napodobují ostatní a tuto vlastnost se tedy učí ve svém okolí od rodičů, mezi kamarády ve školce nebo v zájmovém kroužku. „*Tato vlastnost se u dítěte neobjeví sama od sebe. Je správné, když rodiče dítě učí, aby bylo dobré a mělo výborné výsledky. Ovšem musí mu také zdůraznit, že toho nikdy nemá dosahovat na úkor ostatních dětí.*“ (Špaňhelová, 2004, s. 24) Dítě by mělo být schopné rozpoznat, zda dělá něco špatně, nebo někomu škodí, a pokud něco způsobí, mělo by se umět přiznat a omluvit se za své chování. (Špaňhelová, 2004)

Agresivní dítě

Agresivní dítě v podstatě není špatné. Je milé a dobré, jen se mu stává, že na některé situace reaguje agresivně. Jakmile nastane situace, se kterou si emočně neví rady, něco není podle jeho představ, něco se mu nezamlouvá, projeví agresi. Například si dítě přeje, aby mu rodič koupil něco v obchodě, i když z jakéhokoli důvodu to není možné. Nebo si chce půjčit hračku, se kterou si hraje jeho vrstevník, a musí počkat, než si pohraje, a půjčí mu ji. Nebo chce něco hned, a není to možné splnit, či chce dělat něco jiného, než po něm vyžadují dospělí. Tehdy nastává u dítěte agresivní chování. V takových situacích může dítě reagovat kopnutím, škrábnutím, bouchnutím, nebo i kousnutím či křikem. Možná takovou reakci dítě vidělo ve svém okolí a převzalo si tak špatný vzorec chování. Avšak neznamená to, že takové dítě nedokáže být k ostatním příjemné, milé a kamarádké. V podstatě se jedná o obranný mechanismus dítěte, které se neumí bránit. Nedokáže říct, jak si to přeje, a to je důvod, proč jde do útoku. Pro takové dítě je velmi důležité, aby mu dospělí v klidu vysvětlili, že se podobné situace dají řešit i jinak než agresivním chováním. Je zároveň podstatné, aby dítě v sobě hněv

a vztek nedrželo. Děti se za agresivní emoce nemusejí stydět, jen je potřeba umět s nimi pracovat a nevybíjet si je na ostatních. Dítě může jít do vedlejší místnosti, kde si může zakřičet, zadupat, nebo se jít proběhnout po třídě, jít negativní emoce vykreslit na papír. Každé dítě potřebuje k odstranění negativních emocí jinou metodu. V žádném případě by si děti neměly vztek a zlost vybíjet na ostatních. (Špaňhelová, 2004)

Pasivní dítě

Jedná se o dítě typu, kam mě postavíte, tak mě najdete. Pasivní dítě je v roli pozorovatele a nemá potřebu si s ostatními vrstevníky hrát, popř. být s nimi jakémkoliv kontaktu. Tyto děti bývají spíše klidné, tiché a nenápadné, ale bohužel se ani moc nezapojují do činností. Pro rozvoj sociálních vztahů a kontaktů s vrstevníky je vhodné, když se rodiče nebo pedagogové snaží dítě nenásilnou formou postupně začleňovat do kolektivu i do činností. K tomu nám pomáhá komunikace, která je pro dospělé velmi důležitá, protože se mohou dozvědět, s kým si dítě v mateřské škole nejvíce rozumí, co má rádo. Podle toho se následně snažit mu činnost nenásilným způsobem nabídnout, skamarádít ho s dotyčným vrstevníkem. Mnohdy je to velmi náročné, protože dospělá osoba musí vnímat svět očima dítěte, aby jej mohla nenásilně zapojit do dění okolo něj. (Špaňhelová, 2004)

4 MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO INSTITUCE

„Úkolem mateřské školy je doplňovat rodinnou výchovu dítěte a v úzké vazbě na ni zajišťovat jeho další předškolní vzdělávání.“ (Svobodová a kol., 2010, s. 62)

Špaňhelová (2004) stejně jako Jeřábková (1993) tvrdí, že mateřská škola je po rodině dalším socializačním zařízením, kam dítě přichází. Předškolním dětem pomáhá, aby se naučily žít podle daných pravidel a uměly je respektovat, aby uměly žít v kolektivu dětí, projevit svůj názor, ale zároveň respektovat názory ostatních. Pomáhá rozvíjet nové poznatky, dovednosti i zkušenosti. Dále dětem pomáhá v odpoutání se od rodiny a v neposlední řadě sžítí se s jinou autoritou, než jsou jeho rodiče. Dále Jeřábková (1993) uvádí, že mateřská škola je místem komunikace a spolupráce, kde se děti vzájemně rozvíjejí, společně si hrají a mnohdy se zde poprvé dostávají do skupiny vrstevníků.

Vzdělávací proces v mateřských školách probíhá v souladu s předškolním kurikulem (RVP PV), které odpovídá individuálním možnostem, potřebám a specifikům dětí předškolního věku, a tvoří oblast pro tvorbu školního kurikula v souladu s podmínkami dané mateřské školy. Současné předškolní vzdělávání zahrnuje i alternativní mateřské školy, které taktéž spadají do vzdělávacích institucí. Jsou specifické svým pedagogickým přístupem, jelikož vybočují z norem, kterými se řídí klasické mateřské školy. Vytvářejí si své vlastní vzdělávací programy, metody a cíle, kterými se řídí. Šmelová, Prášilová (2018) ve své publikaci uvádí několik alternativních mateřských škol, jako například Montessori mateřskou školu, Waldorfskou mateřskou školu, lesní mateřskou školu, školu Začít spolu a další.

4.1 Předškolní vzdělávání

„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 33)

„Cílem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální.“ (Šmelová, Prášilová, 2018, s. 56)

4.2 Úkoly předškolního vzdělávání

Úlohou předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a pomáhat zajistit prostředí vedoucí k získání přiměřených podmětů k rozvoji a učení dítěte. Zároveň smysluplně obohacuje denní program dítěte v předškolním období a poskytuje dítěti odbornou péči. (RVP PV, 2018, s. 6)

4.3 Rámcové cíle dle RVP PV

Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po všech stranách, aby na konci svého předškolního období *„bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízké, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně čekají.“* (RVP PV, 2018, s. 10)

Pedagogové pracující v institucích pro předškolní vzdělávání při své práci pracují s RVP PV a sledují tyto rámcové cíle:

- „1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání*
- 2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost*
- 3. získání osobní samostatnosti a schopností projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.“* (RVP PV, 2018, s. 10)

5 SPOLUPRÁCE RODIČŮ S MATEŘSKOU ŠKOLOU

„Bez spolupráce s rodiči je každá snaha mateřské školy jen částečně úspěšná.“ (Mertin, Gillernová, 2010, s. 124)

„Mateřská škola je první institucí, se kterou dělá rodina své první zkušenosti v souvislosti s výchovou svého dítěte. Rodiče se poprvé setkávají s tím, že odborně vzdělané, a tím tedy výchovně kompetentní osoby se zajímají o chování jejich dítěte, pozorují je a hodnotí. To s sebou pochopitelně přináší různé reakce rodičů: někteří se cítí příliš kontrolováni, jiní zase špatně snášejí, jsou-li u jejich dětí zjištěny deficity. Na základě rozdílných výchovných představ je často velmi obtížné vzájemně se dorozumět a domluvit na společném postupu.“ (Jeřábková, 1993, s. 105)

Ukázalo se, že před samotným nástupem dítěte do mateřské školy je velmi vhodné zařadit schůzku rodičů s paní učitelkou, popř. ředitelem mateřské školy. Rodiče se zde dozví, jak to v mateřské škole funguje, dozví se spoustu informací, které mohou rodičům pomoci při přípravě dítěte na nástup do mateřské školy. Na úvodní schůzce jsou rodiče seznámeni s režimem dne, základními informacemi o stravování, spánku a celkovém provozu mateřské školy. V neposlední řadě se blíže seznámí s paními učitelkami, a nebudou mít tak velké obavy. Budou si moct vytvořit představu o tom, jak na ně učitelky působí a jak budou vychovávat jejich děti. Důležitou částí schůzky je také prostor pro dotazy rodičů, na které jim učitelky vždy ochotně odpoví, popřípadě vysvětlí, aby rodiče věděli, co všechno o nich mateřská škola očekává. (Svobodová a kol., 2010)

E. Essa (2011) ve své knize popisuje základy, nutné pro dobrou interakci mezi učitelem a rodinou. Podstatou této interakce je vzájemná důvěra a respekt. Vybudování takového vztahu však není jednoduché. V případě, že je vztah budován až při vyskytnutí a následném řešení potíží, je velmi těžké vyvolat pozitivní interakci. Proto autorka doporučuje vytvářet vztahy s rodiči již od počátku nástupu dítěte do mateřské školy. Tedy dříve, než je nutné řešit konkrétní potíže. Existuje několik možností, jak vztah učitele a rodičů budovat. Jednou z možností je kontakt během předávání dítěte při ranním příchodu do mateřské školy nebo při vyzvedávání dítěte rodiči.

5.1 Spolupráce v RVP PV

V RVP PV (2018) je věnována pozornost spoluúčasti rodičů na předškolním vzdělávání jejich dítěte následujícími body:

- Vztah pedagoga, popřípadě zaměstnanců školy s rodiči vykazuje oboustrannou důvěru, otevřenost, vstřícnost, porozumění, respekt a ochotu spolupracovat. Spolupráce je založena na principu partnerství.
- Pedagogové pozorují potřeby jednotlivých dětí, popřípadě rodin a snaží se jim porozumět a vyhovět.
- Rodiče mají možnost podílet se na dění i plánování v mateřské škole. Jsou o dění pravidelně informováni.
- Pedagogové pravidelně informují rodiče o prospívání a individuálních pokrocích jejich dítěte. Domlouvají se na společném postupu při výchově i vzdělávání.
- Pedagogové chrání soukromí dětí i celé rodiny. Nezasahují do jejich života a soukromí, varují se nevyžádaných rad.
- Mateřská škola podporuje výchovu rodičů a pomáhá jim v péči o dítě poradenstvím či osvětovými aktivitami pro děti.

5.2 Formy spolupráce rodiny s mateřskou školou

Jeřábková (1993) ve své publikaci uvádí možnosti setkání se s mateřskou školou, které mohou rodičům usnadnit adaptaci jejich dítěte do mateřské školy:

1) Vyzvednutí přihlášky – formuláře, které jsou potřebné k nástupu dítěte do mateřské školy, by si rodiče měli vyzvednout osobně, aby měli možnost získat první dojem o mateřské škole a setkat se tak s institucí, do které bude jejich dítě docházet. Po podání žádosti o přijetí, jehož termín a čas stanovuje ředitelka MŠ po dohodě se zřizovatelem, dochází k přijetí/nepřijetí dítěte do MŠ. Na základě přijetí dítěte do MŠ následuje přijímací rozhovor.

2) Přijímací pohovor – jeho datum by mělo být předem stanovené, tak aby se rodiče stihli zařídit a mohli se jej zúčastnit. Měl by probíhat přibližně 3-4 měsíce před nástupem dětí do MŠ. Tento pohovor vede ředitelka MŠ spolu s budoucími učitelkami dětí. Na tomto pohovoru by se rodiče měli dozvědět o školním řádu mateřské školy a důležitých organizačních záležitostech. Měl by jim být zdůrazněn fakt, že mateřská škola doplňuje rodinnou výchovu a připravuje děti na vstup do základní školy, dále plní výchovně vzdělávací poslání. Také by měl být rodičům

důsledně vysvětlen denní režim v MŠ, tudíž to, co děti v průběhu dne dělají. Rodičům by měla být zdůrazněna důležitost spolupráce s mateřskou školou, jelikož díky ní se může dítě nejlépe rozvíjet. Dále bývá rodičům doporučeno, jak usnadnit dětem nástup do mateřské školy, a je zdůrazněna důležitost postupného zvykání si. Rodiče mají být seznámeni s možností odkladu nástupu do MŠ, například z důvodu, že dítě ještě není zcela zralé pro nástup.

3) Kontaktní návštěva v mateřské škole – jde o první kontakt dítěte s mateřskou školou. Nejvhodnější je, pokud rodiče s dětmi navštíví mateřskou školu nejprve v době, kdy si děti hrají venku. Pokud vedení MŠ souhlasí, je vhodné, aby kontaktní návštěvy probíhaly vícekrát. Návštěvy by měly být předem domluvené. Na tyto návštěvy je důležité rodiče předem připravit, mnoho rodičů neví, jak dlouhá má návštěva být. Při opakujících se návštěvách mají rodiče ustupovat do pozadí a nechat dítě hrát si bez nich.

4) Třídní schůzka – měla by probíhat krátce před nástupem dětí do MŠ. Na této schůzce se řeší především organizační věci a také informace týkající se prvního dne dítěte v mateřské škole. Lažová (2013) uvádí, že schůzky by se měly vést neformálně.

5.3 Společné akce

Společné akce jsou důležité, protože díky nim se můžou zúčastnění blíže poznat a prožít společně hezké zážitky. Rodiče mají možnost pochopit, jak to ve školce chodí, poznat blíže paní učitelky i jejich práci. Společnou akci může organizovat mateřská škola, ale je dobré, pokud do dění zapojí i rodiče. Například přípravou občerstvení (každý může donést kousek buchty, ovoce apod.) nebo pomoci s celkovou organizací akce, např. s podzimní slavností - rodiče pomáhají uklízet zahradu před zimou, sletem čarodějnic – rodiče mohou pomoci na stanovištích, s výzdobou a mnohým dalším. (Lažová, 2013)

5.4 Komunikace s rodiči

Pro zvládání komunikace je podstatné vysvětlit rodičům, že poslání a práce mateřské školy, případně učitelů nestojí proti rodině, nýbrž doplňuje rodinnou výchovu. Dále je velmi důležité, aby se pedagog snažil pochopit to, jak rodina doma funguje, jakou má strukturu, aby dokázal s rodiči nalézt stejný pohled na výchovu jejich dítěte. Na výhrady či stížnosti rodičů je potřeba reagovat pozitivně a s klidem. (Svobodová, Vítečková, 2017) Při komunikaci se rozlišuje obsah sdělení, tedy co sdělujeme a také jakým způsobem to sdělujeme, tudíž způsob

sdělení. (Šmelová, Prášilová, 2018, s. 90) Každá informace o dítěti a jeho rodině, může pedagogovi pomoci ke zvolení správného individuálního přístupu k dítěti. Adaptaci může ovlivnit také rodinná životní změna např. narození sourozence, rozvod rodičů aj. (Neisel, Griebel, 2005, s. 98-99)

Pro komunikaci a spolupráci s rodiči je důležité mít empatický a akceptující postoj. Pro zahájení rozhovoru je nejlepším vyjádřením pochopit citový prožitek dospělého, rodič bude snáze přijímat naše připomínky a rady. (Mertin, Gillernová, 2010) Ke komunikaci s rodiči můžeme využít různé možnosti – třídní schůzky, společné akce, individuální rozhovory, nástěnky, emaily či webové stránky. (Lažová, 2013)

Lažová (2013) ve své publikaci uvádí na dva typy komunikace – verbální a neverbální:

5.4.1 Verbální komunikace

Verbální komunikace je slovní komunikace. Šmelová, Prášilová (2018) ve své publikaci popisují slovní komunikaci jako předávání informací, postojů, názorů a pokynů mezi účastníky. Role posluchače by se měla střídát s pozicí mluvčího.

5.4.2 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace neboli řeč těla je důležitou součástí komunikace. Oči o člověku prozradí nejvíce – jsou suverénní, usmívají se, nebo jsou bojácné či nejisté. Člověk by měl mít upravené a umyté vlasy, čistou pleť a také čisté zuby a samozřejmě čisté oblečení příslušné dané situaci. Dalším důležitým komunikačním prvkem je podání ruky. Jestliže nám někdo vložně podá ruku, vypovídá to o něm nejistotu strach, bojácnost či úzkost. Důležitá je vzdálenost osob při komunikaci. Zejména na začátku vztahu je významné dodržovat odstup a nevstupovat tak protějšku do jeho intimní zóny. Podstatné je i držení těla a práce s hlasem.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Jak bylo nastíněno v teoretické části, adaptace dítěte do mateřské školy je dlouhodobý a pro dítě mnohdy náročný proces. Avšak při dobré spolupráci s rodinou jde tento proces dětem do jisté míry usnadnit vytvořením vhodných podmínek. V empirické části se věnujeme pozorování průběhu adaptace do mateřské školy u dvou dětí a faktory, které nejvíce působí na adaptační proces. Na doplnění bylo využito dotazníkové šetření pro rodiče, díky němuž jsme získali globální pohled rodičů na adaptaci dětí do mateřské školy.

Pro účely výzkumného šetření byl primárně využit kvalitativní výzkum a jako doplňující jsme zvolili kvantitativní výzkum.

Kvalitativní výzkum je podrobný, do popředí nevstupuje kvantita dat, ale zabývá se podrobnou analýzou, v našem případě dvou dětí. Sběr dat zabere více času než kvantitativní výzkum. Ten je ale časově náročnější na vyhodnocování získaných dat. Kvantitativní výzkum pojednává o zobecnění dané problematiky, díky němuž je zapotřebí větší množství získaných dat. (Skutil, 2011)

6.1 Výzkumný problém

Které faktory nejvíce ovlivňují průběh adaptace a je opravdu důležitá spolupráce rodiny s mateřskou školou?

6.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem empirické části je zjistit, které faktory a jakým způsobem nejvíce ovlivňují průběh adaptace nově příchozích dětí do mateřské školy, porovnat průběh adaptace dvou nově příchozích dětí a zjistit, zda spolupráce rodičů s mateřskou školou hraje při adaptaci dítěte do mateřské školy významnou roli.

6.3 Dílčí cíle

Stanovené dílčí cíle pro empirickou část jsou následovné:

- analyzovat adaptaci dvou nově příchozích dětí
- popsat, zda je pro dítě důležitá příprava na mateřskou školu
- které faktory a jakým způsobem nejvíce ovlivňují průběh adaptace u těchto dvou dětí
- popsat, zda spolupráce rodičů s mateřskou školou je důležitým faktorem při průběhu adaptace dětí
- globálně zjistit, jak rodiče připravují své dítě na adaptaci
- zjistit, jak rodiče ovlivňuje průběh adaptace jejich dítěte

6.4 Výzkumné otázky

- VO č. 1: Jak prožívají adaptaci 2 nově příchozí děti?
- VO č. 2: Je pro děti příprava na pobyt v mateřské škole důležitá?
- VO č. 3: Co a jakým způsobem nejvíce ovlivnilo průběh jejich adaptace do mateřské školy?
- VO č. 4: Je spolupráce rodičů s mateřskou školou důležitá pro adaptaci dítěte do mateřské školy, popř. proč?
- VO č. 5: Jak rodiče připravovali jejich dítěte do mateřské školy, co dítěti pomohlo průběh adaptace zvládnout?
- VO č. 6: Jak rodiče vnímají proces adaptace jejich dítěte do mateřské školy?

6.5 Výzkumný vzorek

K výzkumu byla zvolena třída Mateřské školy Jablunka. K pozorování byly vybrány dvě děti – chlapec a dívka, které nastoupily do mateřské školy poprvé a probíhá u nich proces adaptace. Obě děti mají přibližně stejný věk, okolo tří let. Rodiče obou dětí i škola s pozorováním předem souhlasili. Pozorování probíhalo na vesnické mateřské škole v období od září 2020 do konce prosince 2020. V této době docházelo k zaznamenávání poznámek týkajících se průběhu adaptace těchto zvolených dětí. Jejich rodiče se zapojili i do narativního rozhovoru. K dotazníkovému šetření byli osloveni rodiče dětí ze stejné třídy.

6.6 Místo realizovaného výzkumu

Veškeré výzkumné šetření probíhalo v Mateřské škole Jablunka. Jedná se o veřejnou mateřskou školu zřizovanou Obcí Jablunka. Maximální kapacita mateřské školy je 84 dětí. Děti jsou umístěny ve třech heterogenních třídách, rozděleny jsou zpravidla podle věku. Provoz mateřské školy je od 6:15 do 15:45 hodin. Ráno v čase od 6:15 do 7:00 hodin jsou děti z celé školy spojeny v jedné třídě, poté odcházejí do svých tříd. Odpoledne od 15:00 hodin jsou děti opět spojeny v jedné třídě.

Prostředí mateřské školy

Mateřská škola se nachází uprostřed obce, což je pro dostupnost ideální místo. Je umístěna v klidnější části obce, kde není velký provoz na komunikaci, která kolem školy vede. Okolí mateřské školy je vhodné pro pobyt dětí na vycházkách. V areálu mateřské školy jsou 2 dětská hřiště, na nichž nalezneme nejrůznější mobiliář pro pohybové i vzdělávací aktivity, pískoviště i travnatou plochu vhodnou ke hrám. V budově mateřské školy se nachází Obecní knihovna Jablunka, kterou děti pravidelně se svými učitelkami navštěvují.

V mateřské škole jsou 3 třídy. V přízemí se nachází 1. třída, kam docházejí nejmladší děti, 2. a 3. třída jsou v prvním patře. Starší budova školy je pěkně zrekonstruovaná, vybavena moderním nábytkem, příjemně vymalovaná. Nabízí dětem široké spektrum her a různých didaktických pomůcek potřebných k jejich správnému rozvoji.

Prostředí třídy, ve které probíhá výzkum

Třída se nachází v přízemních prostorách mateřské školy, navštěvují ji nemladších děti. Při vstupu děti vcházejí do šatny, následně okrajem koupelny prochází do třídy. Na třídu navazuje herna, ve které si děti hrají a v době odpočinku slouží jako klidová místnost. Třída i herna jsou prostorné, díky velkému množství oken světlé, příjemně prosluněné.

V šatně má každé dítě obrázkem označenou svou skříňku na oblečení. V koupelně jsou umyvadla, skříňky s ručníky i toalety uzpůsobeny výšce dětí tak, aby na vše bezpečně dosáhly. Třída je vybavena stolečky a židličkami, u kterých si děti mohou hrát, v době svačiny a oběda jsou využívány ke stravování dětí. Výška stolů i židliček je přizpůsobena výšce dětí. V rohu třídy se nachází výtvarný koutek. Vedle něj nalezneme relaxační koutek, kde je dětem

k dispozici knihovna s dětskými knihami, které si mohou děti v průběhu dne prohlížet. Herna třídy je prostorná, nalezneme zde mnoho hraček vybízejících děti ke hře na koberci, např. auta, kostky, stavebnice apod. V části herny je dětská kuchyňka, také klavír, který paní učitelky denně využívají. Prostředí třídy je bohatě vybaveno hračkami, didaktickými i výtvarnými pomůckami pro děti. Školní kuchyně, kde paní kuchařky dětem připravují jídlo, je umístěna v samostatné budově. Obě budovy jsou propojeny chodbou. Jídlo ze školní kuchyně se dětem převáží na vozíku do výdejní kuchyňky umístěné vedle třídy, odtud přímo do třídy.

V mateřské škole panuje velmi příjemná a přátelská atmosféra. Paní učitelky byly k dětem trpělivé, přátelské a otevřené. Každý den chodily s úsměvem a k dětem měly velmi hezký a pozitivní přístup. Svým přístupem podporovaly urychlení jejich adaptačního procesu.

6.7 Použité metody empirického šetření

Hlavní zvolenou metodou empirického šetření je případová studie, která se skládá z pozorování a narativního rozhovoru s rodiči. Jako doplňující metoda bylo použito dotazníkové šetření pro rodiče.

6.7.1 Osobní případová studie

Osobní případová studie se podrobně zaměřuje na jednu konkrétní osobu. Pozornost věnuje minulosti, postojům, faktorům a možným příčinám, které předcházely určité události. (Hendl, 2005, s. 104)

V této bakalářské práci byly osobní případové studie vypracovány pomocí pozorování a narativního rozhovoru s rodiči dětí.¹ Výsledek těchto metod byl zaznamenán do případových studií.

6.7.2 Pozorování

Pozorování je založeno na sledování a analýze jevů, které je člověk schopen vnímat pomocí smyslů. Pro tuto výzkumnou metodu jsou dány charakteristické vlastnosti, jako je záměrnost, cílevědomost, plánovitost, systematickост a řízení. Je důležité, aby výzkumný

¹ Z důvodu zachování anonymity dětí, byly jejich osobní údaje pozměněny

pracovník nezasahoval do objektivní reality, jelikož by se tím mohl dopustit změny určitých vztahů. (Skutil a kol., 2011, s. 101)

Po vybrání dvou dětí docházelo k sepisování poznámek týkajících se průběhu jejich adaptace do mateřské školy.

6.7.3 Narativní rozhovor

Narativní rozhovor je specifickou formou dotazníku s nestrukturovanou podobou. Vybidneme jedince k volnému vyprávění konkrétního příběhu, životní události či zážitku. Takové vyprávění na sebe logicky a smysluplně navazuje (obsahově, chronologicky...) a získává tak určitou strukturu. (Reichel, 2009, s. 111)

Poté, co rodiče souhlasili s pozorováním jejich dětí a byli seznámeni s tématem bakalářské práce, individuálně jsme se domluvili na termínu schůzky. Schůzky se zúčastnila maminka prvního dítěte a o týden později i maminka druhého dítěte. Rozhovor probíhal v šatně dětí v době, kdy děti měly odpolední odpočinek, tudíž jsme nebyly rušeny. Po přiblížení tématu práce následovalo vyprávění matky o životě jejího dítěte. Obě matky se na schůzku dostavily samy.

6.7.4 Dotazníkové šetření

Dotazník je jednou z nejrozšířenějších pedagogických kvantitativních metod. Jeho cílem je zjištění dat o respondentovi, jeho názorech a postojích k problému. Je formulován jako soubor psaných otázek. (Skutil a kol., 2011, s. 80)

Pro průzkum byla zvolena metoda polostrukturovaného dotazníku, kdy většina otázek je uzavřena s výjimkou dvou otevřených otázek. V dotazníku zjišťujeme názor na adaptaci dětí do mateřské školy z pohledu jejich rodičů.

7 REALIZACE VÝZKUMU

Výzkumné pozorování dvou vybraných dětí probíhalo v Mateřské škole Jablunka po dobu tří měsíců, od září roku 2020 do prosince roku 2020.

Dotazník byl rodičům rozdán v druhé polovině měsíce října, po uplynutí šestitýdenního procesu adaptace dětí.

7.1 Případová studie č. 1

Křestní jméno: Aneta

Věk: 3 roky, 1 měsíc

Rodinná anamnéza:

Aneta pochází z úplné rodiny. Rodiče žijí 3 roky v manželství, mají spolu krásný vztah. Pokud mezi nimi dojde k menší neshodě, vždy situaci řeší s klidem a mimo děti. Aneta vyrůstá se dvěma sourozenci. Starší bratr Jakub je pouze o 15 měsíců starší než Aneta. Mladší bratr Filip má necelý jeden rok. Aneta si se svými sourozenci rozumí, mají se rádi. Starší sourozenci pomáhají mamince s péčí o nejmladšího sourozence. Často mezi dětmi dochází k menším konfliktům o hračky. Nejmladší sourozenec se začíná o hračky zajímat a starší sourozenci to nenesou moc dobře. Rodiče preferují demokratický výchovný styl. Snaží se mít před dětmi autoritu, zároveň nechtějí být na děti přísní a zlí. Doma děti vedou například k poslušnosti, uklízení si po sobě kupříkladu hračky a k samostatnosti v oblékání a stravování. Někdy je potřeba obzvláště na Anetu zvýšit hlas, protože neposlouchá a vzteká se. Rodiče se dětem aktivně věnují, tvoří s nimi, vyrábí, chodí do přírody, čtou si pohádky nebo tráví chvíle na zahradě. Doma s nimi žijí ještě čtyři zvířata. Tři psi a jedna kočka. Materiální zabezpečení rodiny je dobré i přesto, že je maminka na mateřské dovolené. Aneta si ráda hraje s panenkami, skládá skládky, tančí, tvoří a vyrábí. Velmi ráda pomáhá mamince i babičkám.

Osobní anamnéza:

Rodiče se na narození Anety velmi těšili, těhotenství bylo plánované. Průběh těhotenství měla maminka bez problémů, byla aktivní až do konce těhotenství. Maminka Anetu dva dny přenášela po termínu porodu. Porod byl velmi rychlý. Čtyři hodiny po prasknutí plodové vody přišla Aneta na svět. Vážila 3330 g a měřila 50 cm. První týdny po porodu probíhaly bez problému.

Přibližně v osmém měsíci si Aneta prošla šestou nemocí, měla tři dny vysoké horečky a poté vyrážku. Ve dvou letech měla spalovou angínu, kterou doprovázely vysoké horečky a kašel. Nakonec dostala antibiotika. Zhruba po týdnů začala nemoc odeznívat. Žádný velký úraz, ani hospitalizaci v nemocnici neprodělala. Maminka ji kojila do 9 měsíců. Jelikož odmítala umělé mléko, byla na klasické stravě. Dudlík používala do téměř dvou let. Aneta spí kvalitně a pravidelně, usíná i po obědě. Ve stravování je velmi šikovná, v mateřské škole sní téměř všechno, ráda si přidává. Doma si podle maminky občas při jídle vymýšlí. Rodiče ji ale do jídla nenutí, když nechce, tak nejí, sní jídlo později. Aneta má občas problém s pomočováním se. Ve 2,5 letech se rodiče snažili o zbavení plenek, podařilo se to pouze přes den. Dodnes spí Aneta přes noc s plenou.

Aneta musela v jednom roce začít chodit na rehabilitace formou Vojtovy metody, jelikož se stále plazila. Už po týdnů cvičení začala lézt po čtyřech a za další týden si stoupla a začala chodit. Díky tomu měla posunutou řeč, proto začala mluvit později. Z počátku ji vše trvalo. Nyní je to veselá a akční dívka, ráda se tulí. Je velmi svéhlavá. Nenechá si spoustu věcí vysvětlit. Když není „po jejím“, začne se vztekat a dělá, že nevidí, neslyší. Aneta je extravert, je ráda středem společnosti. Temperament spadá spíše pod sangvinika, občas má chování cholerika.

Aneta má někdy problém s poslechnutím autorit. Rodičům občas odmlouvá a vůbec nereaguje na jejich pokyny. Kromě svých rodičů má velmi krásný vztah s prarodiči. Pravidelně a velmi ráda jezdí k rodičům maminky, také má ráda své obě prababičky. Rodina bydlí s otcovými rodiči a prababičkou, ty Aneta vidá denně.

Školní anamnéza:

Nástup do mateřské školy zvládla Aneta naprosto bez problému. Už první den vběhla do třídy a po celý den vůbec nezaplakala. A to jí také zůstalo. Do mateřské školy chodí ráda, vždy se těší. S vrstevníky si hraje naprosto automaticky, tím, že vyrůstá mezi bratry, si dokáže bez problému zahrát i mezi chlapci. Jak již bylo zmíněno, Aneta má problém s uposlechnutím autorit. Proto si také první dny v mateřské škole chtěla dělat, co se jí zamane, a neposlouchala paní učitelky. Jakmile jí paní učitelky ukázaly, že jsou zde nějaká pravidla, která se musí dodržovat, Aneta postupně začala poslouchat. Stále má ovšem dny, kdy se špatně vyspí a poslouchat prostě nechce. Jakmile jí ostatní věnují pozornost, je to ještě horší, válí se po zemi, kope apod. Lepší je, si jí „nevšímat“. Anetu to vždy přejde a přijde si za ostatními hrát.

Aneta prostředí mateřské školy důvěrně znala, jelikož zde chodila s maminkou pro staršího sourozence. Maminka ji na nástup do mateřské školy pečlivě a dlouhodobě připravovala.

Pozorování:

Aneta je velmi živá, šikovná dívka. Již od prvního dne nástupu do mateřské školy nebyl s adaptací žádný problém. Aneta chodila do mateřské školy vždy ráda. Na kolektiv vrstevníků byla zvyklá, některé děti již před nástupem do mateřské školy znala. Znala i prostředí mateřské školy.

Ze začátku měla Aneta problémy s respektováním autorit. Dělala si, co chtěla a neposlouchala, postupně se ale naučila respektovat pravidla třídy. Občas se stalo, že přišla do MŠ se vzteklou náladou, jelikož od rána neposlouchala ani maminku a dělala jí naschvály. Také jí dělalo problém dělit se s ostatními dětmi o hračky, byť je jich v mateřské škole spousta. Tahala se s dětmi o ně, nechtěla jim je půjčit, nebo se s hračkou před dětmi schovávala.

Postupem času se Anetě podařilo vysvětlit, že takové chování není pěkné. Domníváme se, že tímto chováním na sebe Aneta chtěla upoutat pozornost. Proto je dobré, že paní učitelka díky spolupráci s rodiči dokáže v mnoha případech těmto situacím předcházet. Pokud přijde Aneta ráno do mateřské školy a maminka sdělí paní učitelce, že dneska Aneta neposlouchá, paní učitelka má nad Anetou pomyslný náskok a může pracovat na předcházení situace neuposlechnutí tím, že se jí bude o to více věnovat. Pokud má Aneta pozornost učitele, někdo s ní pracuje nebo si hraje s ostatními, nedochází u ní ke stavu, kdy by na sebe potřebovala upozornit.

V prosinci byla Aneta plně seznámena se všemi pravidly třídy, která respektuje. Výjimečně se stane, že neuposlechně.

Shrnutí:

Aneta byla na mateřskou školu pečlivě rodiči připravována a to se odrazilo na jejím bezproblémovém procesu adaptace. Mateřskou školu znala díky staršímu sourozenci. Znala i paní učitelky, jelikož se s nimi potkávala. Při nástupu do mateřské školy znala také několik vrstevníků při vyzvedávání. Když vyzvedávali staršího sourozence z mateřské školy, maminka vysvětlila Anetě, že tady bude také chodit a vyprávěla jí, co se ve školce dělá. Díky spolupráci s rodiči se podařilo eliminovat Anetino nevhodné chování, odmítání a neposlouchání. Její nevhodné chování bylo způsobeno její osobnostní povahou.

7.2 Případová studie č. 2

Křestní jméno: Lukáš

Věk: 2 roky, 11 měsíců

Rodinná anamnéza:

Lukáš se narodil rodičům po 13 letech vztahu a 4 letech manželství. Rodiče mají spolu krásný vztah. Vyrůstá v úplné rodině a má mladšího sourozence, sedmiměsíčního bratra. S oběma rodiči i s bratrem má Lukáš nádherný, láskyplný vztah. Emocionální klima rodiny je velmi dobré. Jelikož Lukášův bratr dorůstá do věku, kdy už si hraje s hračkami, řeší občas rodiče konflikt mezi sourozenci. Lukáš nechce půjčovat mladšímu sourozenci hračky, protože na to není zvyklý. Rodiče při výchově uplatňují demokratický styl výchovy. Lukáš má velmi krásný vztah ke svým prarodičům ze strany matky. Často se s nimi vídá a rád s nimi tráví čas. Lukáš nyní bydlí se svou rodinou v jiném městě, ale brzy se budou stěhovat do Jablůnky, protože zde staví rodinný dům. Lukáš rád tráví čas venku, u prarodičů, rád sportuje, pomáhá mamince vařit, prát i uklízet. Mezi jeho nejoblíbenější hračky patří vláčky a stavění z lega.

Osobní anamnéza:

Rodiče se v průběhu těhotenství na Lukáše velmi těšili. Maminka při těhotenství byla bez jakýchkoliv zdravotních problémů. Lukáš se narodil v termínu. Pro maminku byl porod náročný, avšak bez jakýchkoliv komplikací. Lukáš se narodil zdravý s váhou 3200 g. Ve třetím měsíci měla maminka problémy s kojením a do půl roku byl Lukáš kojen umělým mlékem.

Lukáš je zdravý chlapec, ale bohužel si musel projít hospitalizací v nemocnici zejména kvůli naštípnuté kosti dolní končetiny a také silné střevní chřipce. Díky velkému úrazu dolní končetiny musel Lukáš podstoupit operaci a následně nosit sádku. Úraz se mu stal přibližně půl roku před nástupem do mateřské školy. Lukáš na úraz reagoval chválou, všem ukazoval, jakou má sádku. Nyní trochu kulhá, ale jinak se pohybuje bez problému. Chodí na cvičení, aby se noha lépe uzdravovala. Jednou Lukáš dostal ekzém nebo spíše alergii na mléčné výrobky. Od té doby nechce mléko, ale jogurt a kakao konzumuje i nadále. Co se týká spánku, Lukáš spí hezky přes noc a spánek potřebuje i po obědě. Brzy ráno se budí.

Lukáš začal brzy mluvit, přibližně v roce a půl tvořil dvou a víceslovné věty. Rodiče to přikládají znakové řeči, kterou využívali pro komunikaci s Lukášem již od 7. měsíce. Díky znakové řeči se naučil vyjadřovat své emoce, přání. S oblibou sleduje pohádky, díky kterým si

zvyšuje slovní zásobu. Motorika je kvůli úrazu dolní končetiny občas nestabilní, ale stále se zlepšuje. V létě před nástupem do mateřské školy se během velmi krátké doby (přibližně týden) odnaučil nošení plenek, nyní se nepomočuje. Lukáš velmi rád maluje, zatím díky jeho nízkému věku tvoří čáranice. Jeho temperamentní vlastnosti naznačují, že je stabilní, extravertní sangvinik.

Jak bylo již zmíněno, Lukáš má velmi silný vztah se svými prarodiči. S babičkou a dědou od malička tráví spoustu času. Cizích lidí, které nezná, se bojí, má z nich strach. Nyní si prochází obdobím vzdoru.

Školní anamnéza:

Nástup do mateřské školy byl pro Lukáše velmi stresující. Se začleněním do kolektivu měl problém. Nebyl zvyklý si hrát s vrstevníky ani se je nesnažil přijímat, ze svého okolí byl zvyklý pouze na samé dospělé osoby. Lukáš bydlí s rodiči v jiném městě, tudíž při nástupu do mateřské školy neznal nikoho z vrstevníků ani ze zaměstnanců školy. V sebeobslužných činnostech, je Lukáš téměř samostatný, při oblékání potřebuje jen menší pomoc. Hygienické návyky má naučené z domova. Autority respektuje, i když občas má potřebu říct svůj názor. Lukášek mluví často a velmi nahlas.

Pozorování:

Lukáš je velmi chytrý, zvědavý a moc hodný chlapec. Velmi rád komunikuje s dětmi i dospělými. Často vypráví zážitky, které zažil s rodiči, s prarodiči. Je velmi rád nápomocný. Mateřskou školu navštěvuje rád a vždy se do ní těší. Lukáš špatně snáší změny. Potřebuje se vždy dopředu na změnu situace připravit, aby byl schopen ji zpracovat a pochopit. Jedině tak zvládá změny bez problémů.

První týdny byly pro Lukáše velmi náročné. Každý den při příchodu do mateřské školy plakal. Ze začátku plakal i v průběhu dne, obzvláště při přechodových činnostech. První dny vodila Lukáše do mateřské školy maminka. Lukáš velmi plakal, bylo to náročné pro něj i pro jeho maminku. Po dohodě s ní začal do mateřské školy Lukáše vodit tatínek nebo další osoba, na kterou nebyl tak silně citově vázán jako na maminku. Po této změně se situace značně zlepšila. Rodiče velmi dobře spolupracovali s mateřskou školou a díky této spolupráci se adaptace Lukáše vyvíjela mnohem lépe, než tomu bylo v prvních dnech. Každým dnem to bylo lepší a lepší. Jakmile si navykl na denní režim v mateřské škole, přechodové činnosti mu přestaly dělat problém, protože přesně věděl, co bude následovat.

Lukáš měl s tatínkem stanovené každodenní rituály. Po odchodu do třídy utíkal k oknu a mával tatínkovi, následně zasedal k výtvarnému stolečku a pustil se do malování obrázků pro rodinu. Pro Lukáše byla kresba jakousi terapií, která jej uklidňovala. Snažil se být velmi silný a pláč v sobě zadržoval. Díky kresbě se mu zadržovat pláč často podařilo, jelikož se soustředil na to, co maluje. Mnohdy ani nevnímal situaci odloučení od rodičů. V mateřské škole tráví celodenní pobyt. Rodiče pro něj chodí brzy, hned po odpolední svačince. Jelikož je zvyklý na spánek po obědě, vždy v MŠ usíná, tudíž nebyl důvod jej brát po obědě domů.

V měsíci říjnu Lukáš stále při příchodu do mateřské školy poplakával. Paní učitelka jej vždy namotivovala do činnosti, povídala si s ním, hrála a díky tomu Lukáš přestal plakat. Den co den se zkracovala doba jeho pláče.

Od listopadu byla situace úplně jiná. Lukáš chodil do MŠ bez pláče. Samozřejmě, že se vyskytl den, kdy se špatně vyspal, nechtělo se mu vstávat, a tak při příchodu do mateřské školy malinko poplakával, ale taková situace byla zcela výjimečná. Od této doby se Lukáš do mateřské školy těší a vždy se rodičů ptá, kdy už zase půjde za dětmi a paní učitelkou.

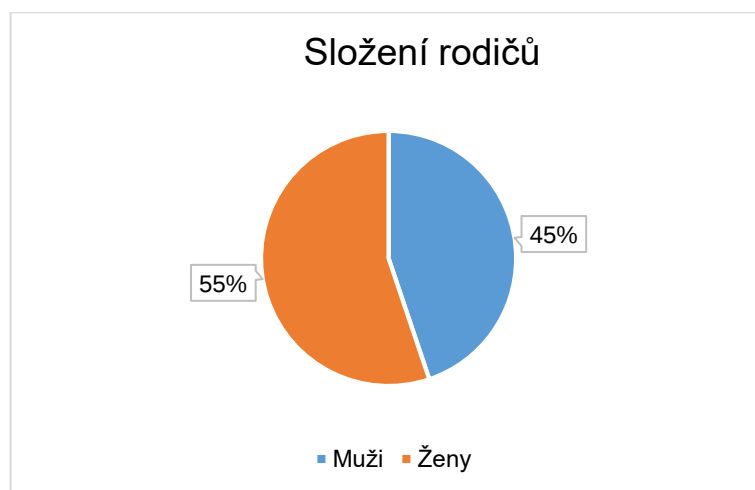
Shrnutí:

V jeho případě vnímáme jako velmi důležitý fakt, který mu ulehčil adaptační proces, spolupráci rodičů s mateřskou školou. Při vstupu do mateřské školy totiž nebyl zvyklý na pobyt mezi vrstevníky a neznal nikoho z mateřské školy, protože v Jablůnce nebydlí. Díky komunikaci a sdělení nejdůležitějších informací o Lukášovi věděly paní učitelky, jak mu pomoci. Věděly, že se potřebuje dopředu na nové situace připravit. Když paní učitelka zazvonila na zvoneček jako signál pro změnu činností, Lukáše to rozhodilo a začal plakat. V případě, že paní učitelka přišla za Lukášem a řekla: „*Lukášku, za chvílinku zazvoním na zvoneček a půjdeme společně uklízet, protože nám paní kuchařka doveze svačinku,*“ měl čas se na situaci připravit a zvládl ji bez problémů. Lukáše často vyzvedává tatínek, protože maminka je doma s mladším sourozencem. Lukáš vyžaduje od svého tatínka, aby pro maminku vyfotil všechno, co v mateřské škole vyrábí, tvoří, staví. Doma to ukazuje mamince a s radostí vypráví, co ten den nového zažil.

7.3 Dotazníkové šetření

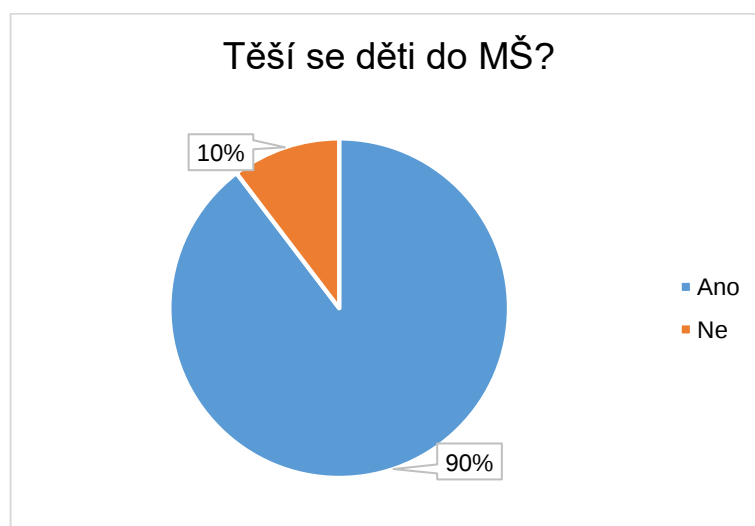
Do dotazníkového šetření se zapojili rodiči dětí ze stejné třídy. Dotazníky jim byly rozděny po uplynutí šestitýdenní adaptační lhůty. Vyplněný dotazník odevzdalo 29 respondentů - rodičů (graf č. 1).

Položka č. 1: složení rodičů

Na otázku, zda se dítě těšilo do mateřské školy, odpovědělo 26 rodičů ano (graf č. 2). Jeden z rodičů, který odpověděl, že se dítě do mateřské školy netěšilo, dopsal důvod: „*Protože neměl možnost jít se do školky podívat kvůli pandemii*“.

Položka č. 2: Těšilo se Vaše dítě do mateřské školy?

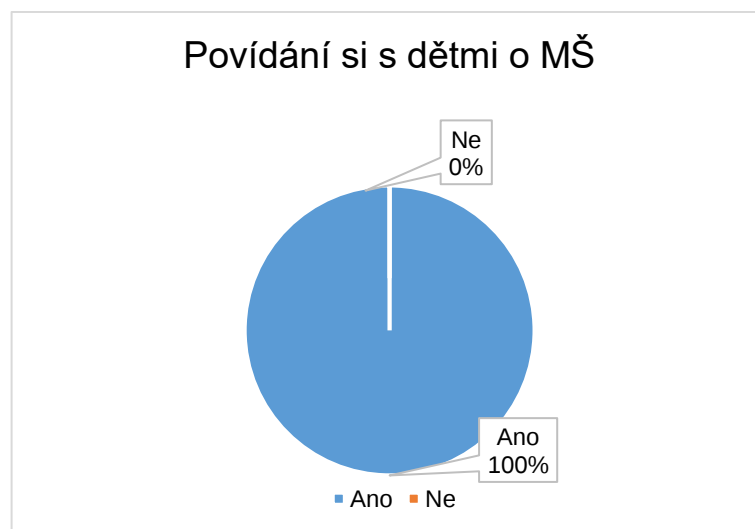
Na otázku, zda rodiče připravovali své děti na nástup do mateřské školy, odpovědělo 28 rodičů z 29 ano. Níže (graf č. 3) se podíváme, jakým způsobem rodiče děti připravovali.

Položka č. 3: Jak jste připravovali Vaše dítě na nástup do mateřské školy?

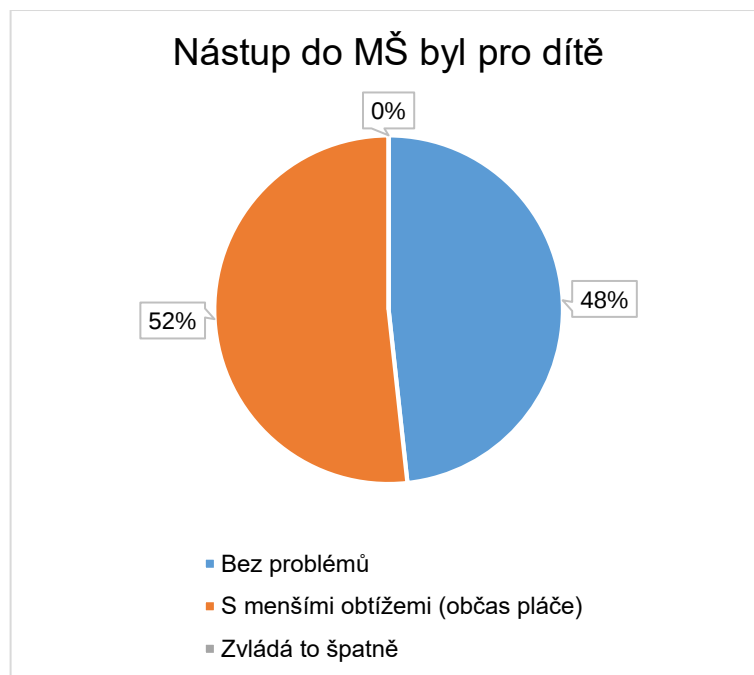
Na otázku, zda si rodiče povídali s dětmi o nástupu do mateřské školy, odpověděli všichni ano (viz graf č. 4).

Položka č. 4: Povídali jste si s Vaším dítětem o nástupu do mateřské školy?

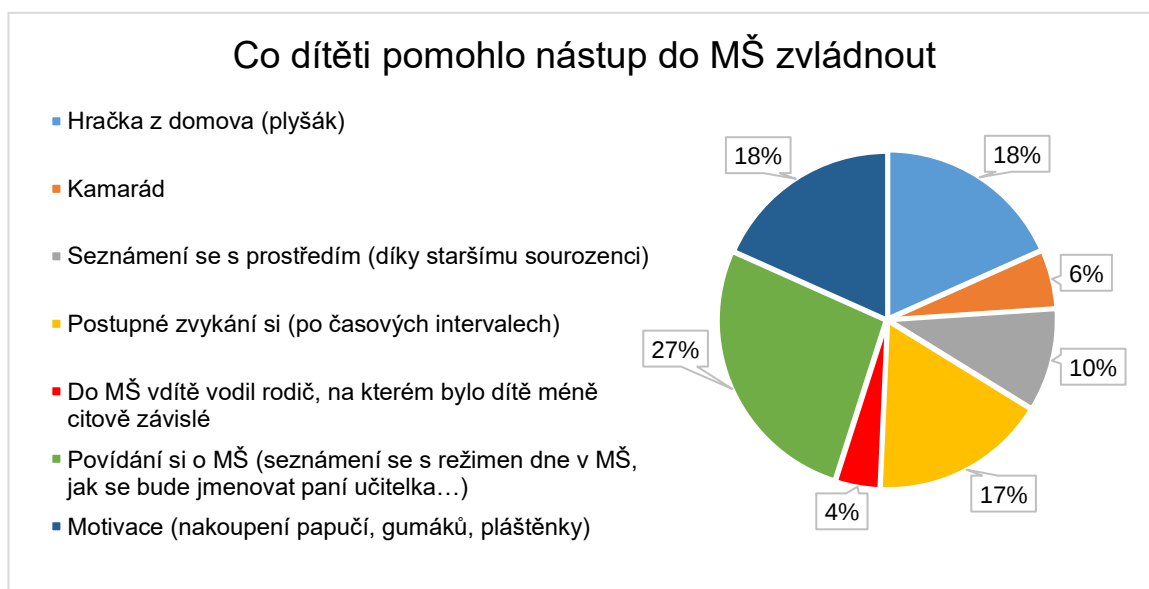
Jak děti zvládly nástup do mateřské školy? Je zde vidět, že větší polovina dětí zvládla nástup s menšími obtížemi, u dětí převládal občasný pláč (graf č. 5).

Položka č. 5: Jak Vaše dítě podle Vás zvládlo nástup do mateřské školy?

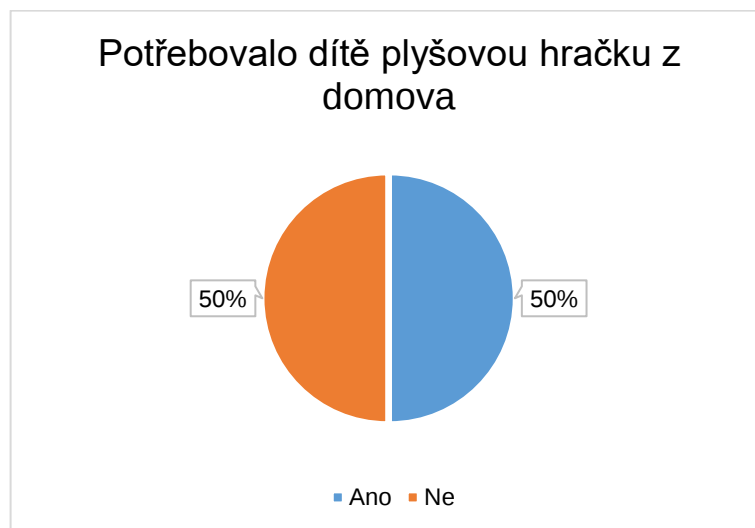
Další velmi zajímavá otázka, která byla respondentům položena, odpovídá na fakt, který ulehčil dětem nástup do mateřské školy. Dle rodičů dětem nejvíce pomohlo zvládnout nástup do MŠ povídání o mateřské škole, dále potom motivace a hračka z domova (Graf č. 6).

Položka č. 6: Co podle Vás pomohlo dítěti nástup do mateřské školy zvládnout?

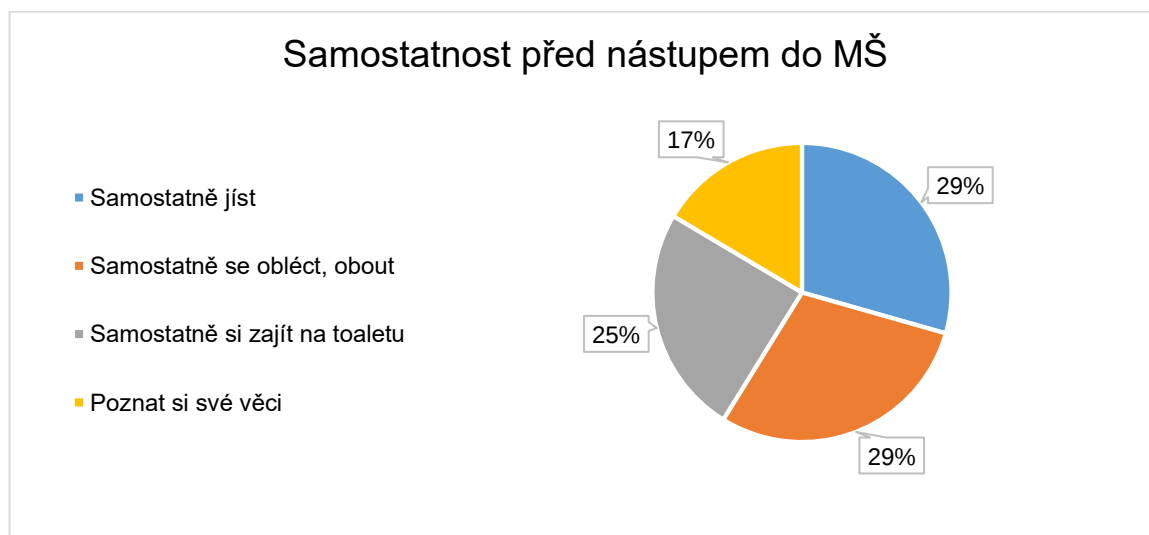
Zda potřebovalo dítě mít v mateřské škole svou plyšovou hračku, na kterou je zvyklé z domu, neodpověděl jeden respondent. Každý druhý rodič odpověděl, že dítě hračku potřebovalo. Jednalo se většinou o plyšovou hračku, např. kočičku, lišku, pejska, krtečka, strakapouda, krokodýla a další (graf č. 7).

Položka č. 7: Potřebovalo Vaše dítě mít v mateřské škole svou plyšovou hračku z domova? Pokud ano, napište, o jakou hračku se jednalo.

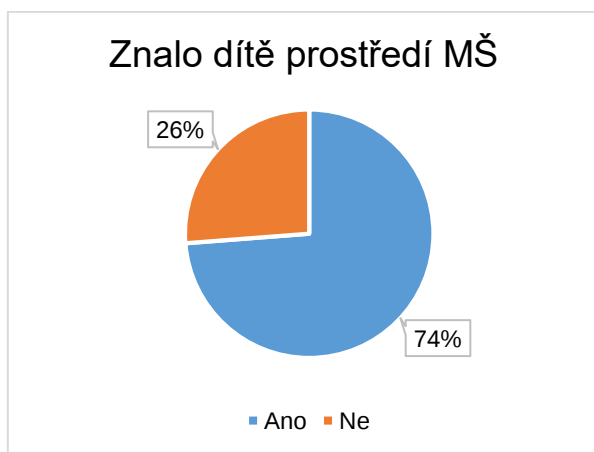
Jak byly děti před nástupem do mateřské školy vedeny k samostatnosti, vyplývá z grafu č. 8. Nejvíce vedli rodiče děti k samostatnosti se obléct, about a zajít si na toaletu.

Položka č. 8: Bylo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy vedeno k samostatnosti?

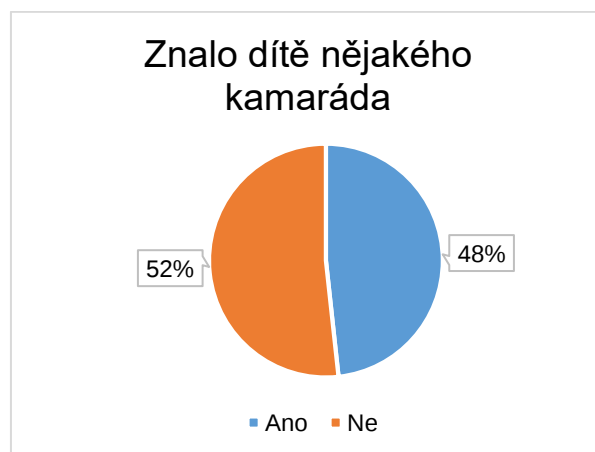

Zda dítě znalo před nástupem do mateřské školy prostředí MŠ, nebo nějakého kamaráda, odpovídali rodiče takto (viz graf č. 9, 10). Překvapilo nás, že téměř polovina dětí neznala žádného kamaráda, který s ním měl nastoupit do MŠ, i když se jedná o vesnickou mateřskou školu. Mysleli jsme si, že se rodiče navzájem stýkají.

Položka č. 9: Znalo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy její prostředí?

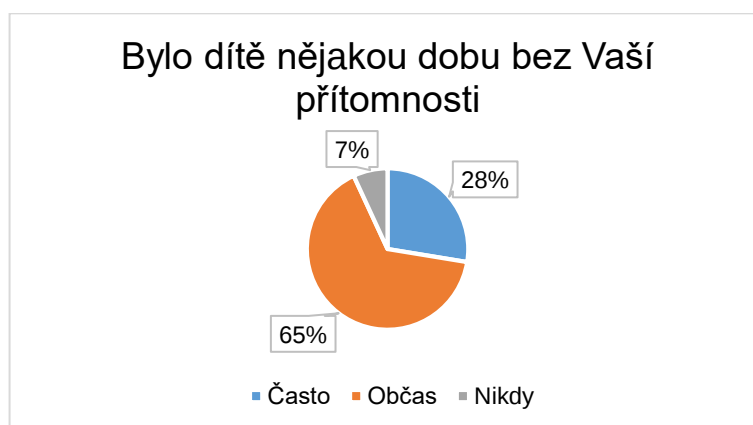

Položka č. 10: Znalo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy nějaké dítě, které mělo nastoupit s ním?

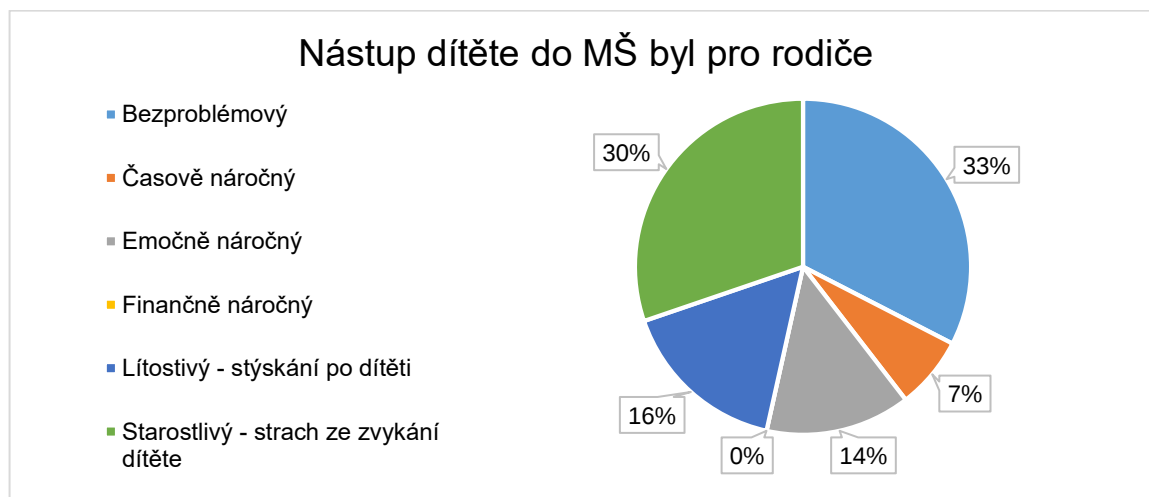
Zda bylo dítě před nástupem do mateřské školy po nějakou dobu bez svých rodičů, např. při návštěvě u babičky, tety, známých apod., je jedním z podnětů působících na vliv průběhu odloučení dětí od rodičů v adaptačním průběhu. Až 65% rodičů odpovědělo, že jejich dítě bylo občas bez jejich přítomnosti (graf č. 11).

Položka č. 11: Bylo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy po nějakou dobu bez Vaší přítomnosti (u babičky, tety, v kroužku...)?

Pro rodiče je nástup jejich dětí do mateřské školy, velmi zlomovým a náročným obdobím. Přesto 33 % rodičů uvedlo, že byl pro ně nástup jejich dítěte bezproblémový. Pro 30 % rodičů, byl starostlivý, pociťovali strach ze zvykání jejich dítěte. Nikdo z rodičů neuvedl, že by pro ně nástup jejich dítěte od MŠ byl finančně náročný (graf č. 12).

Položka č. 12: Jaký byl pro Vás nástup Vašeho dítěte do mateřské školy, jak jste jej prožívali?

Další dvě otázky dotazníku byly otevřené. Zjišťovali jsme, co by rodiče doporučili rodičům, jejichž dítě bude také nastupovat do mateřské školy a co by naopak nedoporučili. Mezi nejčastější odpovědi doporučení patří: *„Nebát se toho, povídat si s dětmi o školce a o dětech, připravovat dítě na MŠ, seznámit se předem s mateřskou školou, rychle předat dítě a zbytečně neprodlužovat loučení, neprojetovat před dětmi pocit nejistoty, úzkosti, stresu, postupně učit dítě zvykání si dle potřeb dítěte, vysvětlit dítěti, že do školky se chodí za odměnu, učit dítě samostatnosti, zvykat dítě na nepřítomnost rodičů – např. návštěvou u babičky, vyhradit si v práci více volna – děti bývají ze začátku často nemocné.“*

Co by rodiče naopak nedoporučili: *„Neslibovat, co nelze dodržet, litování, úplatky – když nebudeš plakat, něco ti koupím, zůstat dlouho s dítětem ve školce – protahování loučení, přehnaná starost, strašit školkou – když budeš zlobit, budeš ve školce spát apod.“*

Pokud bychom měli uvést nejvíce se opakující doporučení rodičů, jednalo by se bezpochyby o neprodlužování doby loučení se dítěte s rodičem.

V posledních dvou otázkách jsme se ptali rodičů, zda jim pomohly poskytnuté informace ze strany školy a zda byly dostačující. Všichni rodiče odpověděli: „Ano“, jelikož měli spoustu možností se o chodu mateřské školy dozvědět prostřednictvím tiskopisu, schůzky, emailu apod.

8 VYHODNOCENÍ DAT

Na základě zvolených metod a technik byla zjištěna data, která jsou vyhodnocena v této kapitole. Případové studie byly zaznamenávány na papír formou poznámek a následně přepsány do bakalářské práce. Informace od rodičů byly zaznamenávány do předem připravených dotazníků uvedených v příloze č. 1.

8.1 Případové studie

Z případové studie č. 1 vyplývá, že dívka neměla žádný problém s adaptací do mateřské školy, jelikož prostředí mateřské školy důvěrně znala díky staršímu sourozenci. Maminka dívku pečlivě na přechod z rodiny do mateřské školy připravovala. Dalším podstatným faktorem, který ovlivnil hladký průběh její adaptace, byl, že dívka je zvyklá na odloučení od rodičů, protože pravidelně navštěvuje své prarodiče. Maminka před nástupem do mateřské školy učila dívku samostatnosti i režimu, který probíhá v mateřské škole. Dalším faktorem, který mohl ovlivnit její adaptaci, byla znalost vrstevníků, kteří mateřskou školu začali navštěvovat spolu s ní. V neposlední řadě dívku ovlivnilo rodinné zázemí a její osobnostní vlastnosti.

Chlapec z případové studie č. 2 měl v porovnání s dívkou náročnější proces adaptace. Nesl ji z počátku velmi špatně, bylo to pro něj velmi stresující. Chlapec nebyl připravený na přechod do mateřské školy. Měl bydliště v jiném městě, neznal prostředí mateřské školy ani žádného vrstevníka. Chlapec nebyl zvyklý trávit čas s vrstevníky, jelikož vyrůstal mezi dospělými. Faktorem, který bezpochyby ovlivnil průběh jeho adaptace, byla jeho osobnost a temperamentní vlastnosti. Příjemné prostředí mateřské školy a trpělivost pedagogických pracovníků značně pozitivně ovlivnily chlapcovu adaptaci. Díky dobré spolupráci mateřské školy s rodiči chlapce se podařilo ulehčit adaptační proces tohoto dítěte. Nakonec se úspěšně zadaptoval a nyní navštěvuje mateřskou školu velmi rád, vždy se do školy těší.

8.2 Dotazníky rodičů

Z odpovědí respondentů (rodičů) vyplývá, že vnímají spolupráci s mateřskou školou jako důležitý faktor usnadnění procesu adaptace dítěte do mateřské školy. Téměř všichni rodiče připravovali dítě na nástup do mateřské školy. Z toho vyvozujeme, že si důležitost adaptačního procesu většina rodičů uvědomuje. Za nejdůležitější přípravu před nástupem do mateřské školy považují rodiče povídání si o mateřské škole s dítětem, seznámení dítěte s prostředím MŠ,

vedení dítěte k samostatnosti a odloučení od rodičů například formou návštěvy u prarodičů, kamarádů, známých apod. Při samotném nástupu do mateřské školy rodiče doporučují zbytečně neprodlužovat loučení s dětmi a vyvarovat se vyhrožování mateřskou školou. Pro samotné rodiče je přechod jejich dítěte z rodiny do mateřské školy náročný, část rodičů prožívá starostlivost, strach ze zvykání dítěte.

9 ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole se seznámíme s výsledky empirického šetření, odpověďmi na výzkumné otázky a závěrečnou částí výzkumného šetření.

11.1 Výsledky

Na základně výzkumného šetření případových studií a dotazníkového šetření pro rodiče docházíme k výsledku, že adaptační proces dětí do mateřské školy je bezpochyby velmi náročný. Obě případové studie byly zcela odlišné. Mezitím, co dívka prožívala adaptační proces naprosto bez problému, chlapec snášel adaptaci zpočátku velmi obtížně. Faktorů, které ovlivňují proces adaptace, je hned několik. Do velké míry ovlivňuje tento proces výchova rodičů, osobnost dítěte, vedení dítěte k samostatnosti, k odloučení od rodičů, seznámení se s mateřskou školou, vrstevníky a mnoho dalších. Důležitým faktorem pro dítě je i klima třídy a celkový postoj učitelů k problematice adaptace nových dětí. V neposlední řadě je velmi důležitá spolupráce rodičů s mateřskou školou, ta může dětem tento proces velmi usnadnit.

11.2 Odpovědi na výzkumné otázky

- **VO č. 1: Jak prožívají adaptaci dvě nově příchozí děti?**

Adaptace na prostředí mateřské školy byla u obou nově příchozích dětí naprosto odlišná. Zatímco dívka prožívala adaptaci naprosto bez problémů, chlapec zvládal adaptační proces velmi náročně. Dívka byla od prvního dne veselá a radostná a prožívala dny naprosto bez pláče. Měla sice ze začátku problém s uposlechnutím autority, to se ale při nastavení režimu upravilo. Chlapec prožíval první týdny v mateřské škole s pláčem a velmi ho to stresovalo. Díky dobré spolupráci s rodiči vytvořily paní učitelky chlapci optimální podmínky pro jeho adaptaci a postupně se vše podařilo.

- **VO č. 2: Je pro děti příprava na pobyt v mateřské škole důležitá?**

Z výzkumného šetření vyplývá, že příprava na pobyt v mateřské škole je pro děti velmi důležitá. Dívka byla maminkou dlouhodobě připravována na pobyt v mateřské škole. Důvěrně znala její prostředí díky staršímu sourozenci. Před nástupem do mateřské školy ji maminka vedla k samostatnosti a zvykání si na odloučení od rodičů formou návštěv u babičky a známých. Dále dívku seznamovala s vrstevníky, se kterými bude mateřskou školu navštěvovat. Dívka

zvládla adaptační proces naprosto bez problémů. Naopak chlapec, který neznal prostředí mateřské školy, vrstevníky, ani nebyl zvyklý na odloučení od rodičů, respektive často trávil čas s prarodiči, ale s nikým jiným se nestýkal, prožíval adaptační proces náročněji. Z počátku velmi plakal. Rodiče si s ním o mateřské škole často povídali, jenže to pro něj bylo nedostačující. Mateřskou školu si sám nedokázal představit.

Dotazníkové šetření vypovídá o důležitosti přípravy na mateřskou školu. Téměř všichni rodiče připravovali své dítě na přechod do mateřské školy nějakým způsobem. Nejčastěji připravovali své děti formou povídání si o mateřské škole a vedením dítěte k samostatnosti. Ovšem položme si otázku, zda to bylo dostačující, když větší polovina rodičů odpověděla, že děti zvládali proces adaptace s menšími obtížemi, převážně pláčem.

I na případových studiích je možné si povšimnout, že příprava dítěte na mateřskou školu může adaptační proces velmi usnadnit. Proto je důležité tento proces nepodceňovat a dlouhodobě na něj dítě individuálně připravovat.

- **VO č. 3: Které faktory a jakým způsobem nejvíce ovlivňují průběh jejich adaptace do mateřské školy?**

Dle výzkumného šetření docházíme k závěru, že faktory, jež děti ovlivňují, jsou u každého jedince velmi individuální. Při adaptačním procesu na děti působí mnoho faktorů, které průběh adaptace dětí do mateřské školy mohou pozitivně, ale i negativně ovlivnit. Globálně můžeme konstatovat, že se bezpochyby jedná o rodinné zázemí, osobnostní vlastnosti dítěte, přípravu na mateřskou školu a v neposlední řadě prostředí mateřské školy i osobnost učitele. Tyto a mnohé další faktory ovlivňují průběh adaptace dětí do mateřské školy velmi intenzivně.

- **VO č. 4: Je spolupráce rodičů s mateřskou školou důležitá pro adaptaci dítěte do mateřské školy, popř. proč?**

Spolupráci rodičů s mateřskou školou považujeme za stěžejní. Z případových studií vyplývá, že spolupráce těchto dvou činitelů je jedním z faktorů, který proces adaptace do mateřské školy ovlivňuje. Navíc může, do jisté míry, pozitivně působit na adaptační proces dítěte. Pokud rodiče se školou spolupracují, mohou společnými silami dojít k řešení, které vede k usnadnění adaptačního procesu dítěte. Spolupráce těchto dvou činitelů je důležitá i pro komunikaci. Učitelé občas potřebují rodičům sdělit různé informace např. o dítěti, nebo o dění v mateřské škole. Stejně tak je důležité, aby rodiče komunikovali s mateřskou školou a

v případě vyskytnutí problému jej řešili. Na případové studii č. 2 jsme mohli vidět, že chlapec byl silně vázán na svou matku. Po upozornění na tuto situaci, se rodiči rozhodli a dítě do MŠ vodil otec nebo osoba, na kterou nebylo dítě tolik citově vázáno. I to ulehčilo dítěti průběh adaptace do MŠ. Jestliže rodiče s mateřskou školou nespolupracují, může to na adaptaci jejich dítěte a celkový pobyt v mateřské škole působit negativně.

I z odpovědí respondentů vyplývá, že díky komunikaci s mateřskou školou se rodiče dozvěděli informace, které jim pomohly průběh adaptace jejich dítěte do mateřské školy zvládnout.

- **VO č. 5: Jak rodiče připravovali své dítě do mateřské školy, co dítěti pomohlo průběh adaptace zvládnout?**

Díky dotazníkovému šetření jsme získali souhrnnější pohled rodičů na přípravu jejich dětí ke vstupu do mateřské školy. Z jejich odpovědí vyplývá, že nejčastěji připravovali děti formou učení se samostatnosti (např. na toaletu, oblékání se, stravování), dále povídám si o mateřské škole (seznámení se s režimem dne – co se v mateřské škole dělá, jak se bude jmenovat paní učitelka apod.), a názornou ukázkou mateřské školy, kam bude dítě docházet (například při procházce).

Podle rodičů nejvíce pomohlo jejich dětem povídání si o mateřské škole. Dále motivace, rozumějme nákup papučí, gumáků, pláštěnky a dalších věcí potřebných v mateřské škole. Při samotném adaptačním procesu bylo pro spoustu dětí důležité nosit si z domova svou plyšovou hračku. Každé dítě je individualita, a potřebuje tak individuální přístup. Pro některé děti bylo usnadnění adaptace postupným zvykáním si na mateřskou školu po časových intervalech, které se postupně prodlužovaly.

- **VO č. 6: Jak rodiče vnímají proces adaptace jejich dítěte do mateřské školy?**

Ať chceme, nebo nechceme, na rodiče adaptační proces jejich dítěte působí také. Většinou je více náročnější pro matky. Většinou mívají s dětmi silnější pouto než otcové. Téměř třetina rodičů uvedla, že adaptaci svého dítěte prožívali bezproblémově, avšak drtivá většina z nich jsou muži. Druhá třetina rodičů charakterizovala proces adaptace jejich dítěte jako starostlivý, měli strach ze zvykání dítěte. Pro další rodiče byla adaptace lítostivá, stýskalo se jim po dítěti, a také emočně náročná. Je vhodné, aby se nejen děti, ale také rodiče předem na adaptační proces připravovali, aby pro ně byl následně bezproblémový.

11.3 Shrnutí výzkumného šetření

Adaptační proces nových dětí do mateřské školy je náročný pro všechny strany – pro dítě, rodiče i školu. Je potřeba dítě na toto období dopředu a důkladně připravit, aby proces adaptace zvládlo pokud možno bez obtíží. V adaptačním procesu hraje velkou roli hned několik faktorů, které mohou průběh adaptace pozitivně, či negativně ovlivnit. Avšak za každých okolností je velmi důležitá spolupráce rodičů s mateřskou školou. Pokud tyto dvě složky spolu spolupracují, mohou vytvářet vhodné podmínky k usnadnění tohoto procesu. Ovšem to, co může při adaptaci pomoci jednomu dítěti, nemusí pomoci druhému. Je důležité uvědomovat si, že každé dítě je individuální a je také potřeba k němu individuálně přistupovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku průběhu adaptace dětí do mateřské školy a spolupráci rodičů s mateřskou školou. Proces adaptace je velmi složitý a může dítě do budoucna pozitivně, ale i negativně ovlivnit.

Teoretická část této práce je zaměřena na vývojové charakteristiky dítěte předškolního věku. Stěžejní kapitoly o adaptaci dětí a o faktorech ovlivňujících adaptaci je důležité podtrhnout. Pro adaptaci dětí na prostředí mateřské školy je důležitá příprava dítěte a celková zralost pro mateřskou školu. Je zde také seznámení s možnými projevy dítěte, které mohou při nástupu do mateřské školy nastat a pohled na adaptaci z hlediska rodičů i učitelů. Dále se zabýváme některými faktory, jež adaptaci ovlivňují. V části o předškolním vzdělávání se seznamujeme s institucí mateřské školy, úkoly předškolního vzdělávání, rámcovým vzdělávacím programem i jeho cíli. Poslední kapitola je zaměřena na spolupráci rodičů s mateřskou školou, formami spolupráce a komunikaci s rodiči.

V rámci empirické části byl stanoven hlavní cíl výzkumu. Úmyslem bylo zjistit, *které faktory a jakým způsobem nejvíce ovlivňují průběh adaptace nově příchozích dětí do mateřské školy, porovnat průběh adaptace dvou nově příchozích dětí a zjistit, zda spolupráce rodičů s mateřskou školou hraje při adaptaci dítěte významnou roli*. Na základě stanovení cíle byly vytvořeny výzkumné otázky. K výzkumnému šetření byly stanoveny metody případových studií, které vycházely z pozorování a narativního rozhovoru s rodiči. Jako doplňující metoda bylo zvoleno dotazníkové šetření pro rodiče. Následně byla všechna data zpracována a vyhodnocena.

Na základě výzkumného šetření jsme dospěli k závěru, že proces adaptace dětí do mateřské školy ovlivňuje řada faktorů. Tím, co děti asi nejvíce ovlivňuje, je rodinné zázemí a příprava na mateřskou školu (seznámení se s prostředím, vrstevníky i učení se samostatnosti). Důležitým faktorem, který jistě ovlivňuje proces adaptace, jsou individuální osobnostní vlastnosti dětí. Klima třídy i osobnost učitele působí na dítě velmi intenzivně a může také proces adaptace pozitivně, ale i negativně ovlivnit.

Dále jsme dospěli k závěru, že spolupráce mateřské školy s rodiči dětí je důležitým činitelem, jenž může pozitivně ovlivnit adaptační proces dítěte do mateřské školy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJE

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 9788026606581.

ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 8085799030.

ESSA, Eva. *Jak pomoci dítěti: metody zvládání problémů dětí v předškolní výchově*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 9788025129289.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 9788073670405.

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 802100830x.

KLIMEŠ, Jeroným. *První den ve školce a dva milióny let evoluce, které mu předcházely*. V Dubu: Impakt, 2017. ISBN 9788090635005.

KLINDOVÁ, Ľuboslava a Eva RYBÁROVÁ. *Vývojová psychologie: učebnice pro 3. ročník pedagogických škol*. Přeložil Vilém PECH. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1974. Učebnice pro pedagog. školy. ISBN (váz.).

KLOUDOVÁ, Helena. *Zvládneme mateřskou školu?: rady pro rodiče i učitele*. Praha: TeMi CZ, 2013. ISBN 9788087156810.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024737102.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024744353.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 807169195x.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849.

LAŽOVÁ, Ladislava. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203780.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 9788024708706.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8024610566.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676278.

NIESEL, Renate a Wilfried GRIEBEL. *Poprvé v mateřské škole. Rádcí pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8071789895.

NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN 9788026101154.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024751078.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204954.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 9788024730066.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073677787.

SVOBODOVÁ, Eva a Miluše VÍTEČKOVÁ. *Osobnost předškolního pedagoga: sebereflexe, sociální kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2017. ISBN 9788026212430.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073677749.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 9788024421414.

ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. ISBN isbn9788026213024.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. Žijeme s dětmi. ISBN 8020411879.

WEIKERT, Annegret. *Výchova dítěte: osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. Praha: Vašut, 2007. Velký praktický rádce. ISBN 9788072365272.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání. [online]. Praha: MŠMT, 2018. 50 s. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>.

LEGISLATIVA

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM ZKRATEK

tzn – to znamená

RVP PV – Rámcový program pro předškolní vzdělávání

MŠ – mateřská škola

tj – to je

apod – a podobně

např – například

tzv – takzvaně

popř – popřípadě

VO – výzkumné otázky

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Obrázek, dotazník pro rodiče

Příloha č. 1 – Obrázek – dotazník pro rodiče

DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den, jsem studentkou PdF Univerzity Palackého v Olomouci a chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží pouze k získání informací pro mou bakalářskou práci na téma Adaptace dětí do mateřské školy ve spolupráci s rodiči.

Dotazník je anonymní.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a čas.

Vendula Galačová

1. Vyberte variantu

MUŽ – ŽENA

2. Těšilo se Vaše dítě do mateřské školy?

ANO - NE

3. Připravovali jste Vaše dítě na nástup do mateřské školy?

Pokud ano, vyberte z možností jak: (můžete zakroužkovat více odpovědí)

ANO – NE

- A. Seznamování se s prostředím MŠ při vyzvedávání staršího sourozence
- B. Povídání si o mateřské škole (seznámení s režimem dne v MŠ, jak se bude jmenovat paní učitelka...)
- C. Seznámení se s mateřskou školou např. při procházce
- D. Učení se samostatnosti (toaleta, oblékání, strava...)
- E. Seznámení se s kamarádem, se kterým budu MŠ navštěvovat

4. Povídali jste si s Vaším dítětem o nástupu do mateřské školy?

ANO – NE

5. Jak Vaše dítě podle Vás zvládlo nástup do mateřské školy? Vyberte z možností

Bez problémů – s menšími obtížemi (občas pláče) – zvládá to špatně

6. Co mu podle Vás pomohlo nástup do mateřské školy zvládnout?

Vyberte z odpovědí: (můžete zakroužkovat více odpovědí)

- A. Hračka z domova (plyšák)
- B. Kamarád
- C. Seznámení se s prostředím (díky staršímu sourozenci)
- D. Postupné zvykání si (po časových intervalech)
- E. Do mateřské školy dítě vodil rodič, na kterém bylo dítě méně citově závislé
- F. Povídání si o mateřské škole (seznámení s režimem dne v MŠ, jak se bude jmenovat paní učitelka...)
- G. Motivace (nakoupení papučí, gumáků, pláštěnky...)

7. Potřebovalo Vaše dítě mít v mateřské škole svou plyšovou hračku z domova?
Pokud ano, prosím napište, o jakou konkrétní hračku se jednalo.

ANO - NE

8. Bylo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy vedeno k samostatnosti?
Zakroužkujte: (můžete zakroužkovat více odpovědí)

- A. Samostatně jíst
- B. Samostatně se obléct, obout
- C. Samostatně si zajít na toaletu
- D. Poznat si své věci

9. Ználo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy její prostředí?
(např. díky staršímu sourozenci)

ANO - NE

10. Ználo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy nějaké dítě, které mělo nastoupit s ním?

ANO - NE

11. Bylo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy po nějakou dobu bez Vaší přítomnosti (u babičky, tety, známých, v kroužku...)? Vyberte z možností:

Často – občas – nikdy

12. Jaký byl pro Vás nástup Vašeho dítěte do mateřské školy, jak jste jej prožívali?
Vyberte z možností: (můžete zakroužkovat více odpovědí)

- A. Bezproblémový
- B. Časově náročný
- C. Emočně náročný
- D. Finančně náročný
- E. Lítostivý – stýskání po dítěti
- F. Starostlivý – strach ze zvykání dítěte

13. Co byste doporučili rodičům, jejichž dítě bude také nastupovat do mateřské školy?

14. Co byste jim nedoporučili?

15. Pomohly Vám informace poskytnuté ze strany mateřské školy?
(např. tiskopis, schůzka, e-mail)

ANO – NE

16. Byly poskytnuté informace pro Vás dostačující?
Pokud ne, uveďte konkrétní příklad v čem?

ANO – NE

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Vendula Galačová
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Adaptace dětí do mateřské školy ve spolupráci s rodiči.
Název v angličtině:	Adaptation of children to kindergarten in cooperation with
	parents.
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá adaptací dětí do mateřské školy a spolupráci s rodiči. Její hlavním cílem je poukázat na faktory ovlivňující adaptační proces dětí do mateřské školy, na závažnost jejího procesu a vyzdvížení důležitosti spolupráce rodiny s mateřskou školou, jakožto dvou pro dítě nejdůležitějších subjektů. V rámci empirického šetření byly zvoleny metody kvalitativního výzkumu a jako doplňující metoda kvalitativního šetření.
Klíčová slova:	adaptace, spolupráce, mateřská škola, předškolní věk, dítě předškolního věku, rodiče
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with the adaptation of children to nursery school and cooperation with parents. Its main aim is to highlight the factors influencing the adaptation process of children to nursery school, the seriousness of its process and the importance of family cooperation with the nursery school, as the two most important subjects for the child. In the framework of the empirical investigation, qualitative research methods were chosen and as a complementary method of qualitative investigation.
Klíčová slova v angličtině:	adaptation, collaboration, kindergarten, preschool age, preschool child, parents

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Obrázek – dotazník pro rodiče
Rozsah práce:	59 stran
Jazyk práce:	Český jazyk